

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Aleksandra Paide

**E-VEDELIKE AJUTINE AKTSIISIVABASTUS JA SELLE MÕJU
E-SIGARETTIDE KASUTAJATE OSTUOTSUSTELE**

Bakalaureusetöö

Õppekava 02/17, peeriala Majandusarvestus

Juhendaja: Kaidi Kallaste, PhD

Tallinn 2022

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 6035 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Aleksandra Paide.....

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 179396TABB

Üliõpilase e-posti aadress: paidealeksandra@gmail.com

Juhendaja: Kaidi Kallaste, PhD:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. E-VEDELIKE MAKSUSTAMISEST EESTIS JA NAABERRIIKIDES	7
1.1. E-sigarettide olemus	7
1.2. E-vedelike maksustamine Eestis ja Euroopas	8
2. UURING E-VEDELIKE MAKSUVABASTUSE MÕJU EESTIS	13
2.1. Uuringu valim ja meetodika	13
2.2. Maksuvabastuse mõju tarbija käitumisele	13
2.3 Maksuvabastuse mõju ettevõtetele ja riigieelarvele	24
2.4 Järeldused ja ettepanekud	27
KOKKUVÕTE	29
SUMMARY	31
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	33
LISAD	37
Lisa 1. Küsimustik	37
Lisa 2. Küsimuste 1-8 vastused	41
Lisa 3. Küsimuste 9-15 vastused	45
Lisa 4. Intervjuu Nicorex Baltic OÜ tegevjuhi Diane Sirelpuuga	50
Lisa 5. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti postipunkti juhataja Meril Klaosega	51
Lisa 6. Lihtlitsents	52

LÜHIKOKKUVÕTE

Antud bakalaureusetöö „E-vedelike ajutine aktsiisivabastus ja selle mõju e-sigarettide kasutajate ostuotsustele“ eesmärk on selgitada välja, kuidas e-vedelike ajutine aktsiisivabastus mõjutab tarbijate käitumist ning hinnata maksuvabastuse võimalikku mõju riigieelarvele ja e-vedelike müüvatele ettevõtetele Eestis. Eesmärgini jõudmiseks kasutatakse andmekogumismeetodina küsitlust, intervjuud ja dokumendivaatlust.

Uurimisküsimused, millele püütakse töö käigus vastuseid leida on:

1. Millised on aktsiisivabastuse poolt- ja vastuargumendid?
2. Millised ohud võivad kaasneda pärast ajutise aktsiisivabastuse perioodi lõppu?
3. Kuidas mõjutab ajutine aktsiisivabastus piirikaubandust?
4. Kuidas mõjutab ajutine aktsiisivabastus e-sigarettide kasutajate harjumusi, e-vedelikke müüvaid ettevõtteid ja riigieelarvet?

Lõputöös selgub, et suurem osa inimestest pigem ei poolda e-vedelike maksustamist, kuid on nõus mõistliku aktsiisimääraga. Ajutine aktsiisivabastus ei ole oluliselt mõjutanud tarbijate ostuotsuseid, jätkati e-vedeliku ostmist nagu varem. Tubakavedelikelt saadud aktsiisitulu on oluline riigi tuluallikas, seega saamata tulu on märkimisväärne. Ettevõtetele on mõjunud ajutine aktsiisivabastus hästi, tarbijate jaoks hind langes ning uued kliendid tulid peale ja ettevõttel jäi tarneahelast välja aktsiisiladu, mille tõttu saabus kaup tehasest kiiremini.

Võtmesõnad: aktsiis, aktsiisivabastus, e-vedelikud, tubakavedelikud, e-sigaretid

SISSEJUHATUS

E-sigareti populaarsus aastatega kasvab nii Eestis kui ka üle maailma. E-sigarett on elektrooniline masin, mis koosneb akust ja aurustist. Aurusti sisse valatakse vedelik, mis enamasti koosneb propüleenglükoolist ning taimsest glütseriinist ning vedelik võib sisaldada nikotiini. 2018. aasta jaanuaris kehtestati Eestis e-vedelikele aktsiis 0,20 eurot e-vedeliku milliliitri kohta. 2020. aasta detsembris võttis Riigikogu vastu seadusemuudatuse, millega kaotati tubakavedelikelt aktsiis 2022. aasta lõpuni. Seadus jõustus 1. aprill 2021.

Aktsiisivabastuse algatasid Riigikogus EKRE, Keskerakonna ja Isamaa saadikud, tuues põhjenduseks välja koalitsioonileppe, mille kohaselt vabastatakse aktsiisimaksust e-vedelikud, et ohjeldada piirikaubandust. (SE 207, 2020) Varasemalt on Maksu- ja Tolliamet (MTA) välja toonud, et e-sigarettide populaarsuse kasv on Tolliametile tööd juurde toonud. Kõige rohkem tellitakse välismaa veebipoodidest e-vedelikke, mis kuuluvad keelatud kauba alla. Üha rohkem tuvastab Tolliamet e-sigarettidega seotud rikkumisi, tuues välja põhjenduseks, et inimesed ei ole teadlikud e-sigarettidega seotud seadustest. (Ärileht, 2020)

Probleemiks on Eestis sagedased muudatused e-vedelike maksustamisel ja tarbijate käitumine ning vähene teadlikkus aktsiisikauba soetamisel.

Töö eesmärk on välja selgitada, kuidas e-vedelike ajutine aktsiisivabastus mõjutab tarbijate käitumist ning hinnata maksuvabastuse võimalikku mõju riigieelarvele ja e-vedelike müüvatele ettevõtetele Eestis.

Uurimisküsimused, millele püütakse töö käigus vastust leida on:

1. Millised on aktsiisivabastuse poolt- ja vastuargumendid?
2. Millised ohud võivad kaasneda pärast ajutise aktsiisivabastuse perioodi lõppu?
3. Kuidas mõjutab ajutine aktsiisivabastus piirikaubandust?
4. Kuidas mõjutab ajutine aktsiisivabastus e-sigarettide kasutajate harjumusi, e-vedelikke müüvaid ettevõtteid ja riigieelarvet?

Töös kasutatakse nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset uurimismeetodit. Kvantitatiivset meetodit kasutab autor, et teada saada, millist mõju avaldab ajutine aktsiisivabastus tarbijate käitumisele. Kvantitatiivset meetodit kasutatakse ka e-vedelike müüvate ettevõtete müügitulemuste võrdlemisel ja mõju arvutamisel riigieelarvele.

Kvalitatiivse meetodina kasutab autor intervjuud. Esimene intervjuu viidi läbi e-vedelikke müüva ettevõtte Nicorex Baltic OÜ tegevjuhi Diane Sirelpuuga ja eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas on maksumuudatus mõjutanud e-vedelike müüke ning millised võivad olla ajutise aktsiisivabastuse lõppemisega kaasnevad ohud tulevikus. Teine intervjuu viidi läbi tolliametnikuga, et teada saada, kuidas on mõjutanud ajutine aktsiisivabastus piirikaubandust.

Töö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade e-sigarettidest, e-vedelike maksustamisest Eestis ja Euroopas. Teises peatükis käsitletakse uuringutulemusi.

Peamised allikad, millele antud töös tuginetakse, on Rahandusministeeriumi ja Maailmapanga uuringud, mis käsitlevad alternatiivsete tubakatoodete aktsiisiga maksustamist. Teises peatükis kasutatakse Maksu- ja Tolliameti andmeid ning E-sigareti kaupmeeste liidu poolt läbi viidud uuringut.

1. E-VEDELIKE MAKSUSTAMISEST EESTIS JA NAABERRIIKIDES

1.1. E-sigarettide olemus

Tänapäeva elektrooniline sigarett oli leiutatud 2003. aastal Hiinas Ruyan Group Ltd. ettevõtte poolt. Eesmärgiks oli pakkuda suitsetajatele vähemkahjulikum alternatiiv klassikalisele sigaretile, mis ei sisaldaks tervisele nii suures koguses kahjulikke aineid. (Presles, 2013) E-sigaretid on klassifitseeritud kui alternatiivsed tubakatooted, seega kuuluvad tubakaseaduse (*edaspidi* TubS) reguleerimise alla. (Rahandusministeerium, 2020) Tulenevalt tubakaseaduse §3¹ lõikest 2 on elektrooniline sigaret toode, mida võib kasutada nikotiini sisaldava auru suuotsa kaudu tarbimiseks, või sellise toote komponent, sealhulgas täitekaplid, mahutid ja seade ilma täitekapli või mahutita.

Elektrooniline sigarett koosneb kolmest põhielemendist: akust, aurustist ning kütteelemendist. Aku on laetav ning akumahutavus määrab, kui pikalt saab ilma laadimiseta e-sigaretti kasutada. Aurusti on mõeldud e-vedeliku aurustamiseks, mille sees asub küttekeha ning e-vedelik. Aurustist ning seesoleva küttekeha takistusest sõltub ka auru kvaliteet. Mida väiksem on küttekeha takistus, seda suurem on auru kogus. Küttekeha on ehitatud traadist ja vatist.

E-vedelik koosneb propüleenglükoolist (PG) või taimsest glütseriinist (VG), enamasti kasutatakse nende kahe koostisosa segu. Kõige populaarsemad turul olevad e-vedelikud on 50/50 ning 70/30 VG/PG suhtega. (Nicorex) E-vedelik sisaldab ka lõhna- ja maitseaineid (puuvilja-, tubaka- või mentoolimaitsestajad) ning nikotiini. Nikotiinikogus valitakse suitsetaja vajaduste järgi. On olemas ka nikotiinivabasid e-vedelikke. Tubakaseaduse järgi võib e-vedelikus maksimaalne nikotiinisaldus olla 20 mg/ml. (TubS § 8¹ lg 1)

E-sigaretid jagunevad kaheks tüübiks: suust kopsu (MTL- *Mouth To Lung*) ning otse kopsu (DL- *Direct Lung*) masinad. Suust kopsu tõmmatavad sigaretid on sarnased tavasigareti tõmbamisele ning otse kopsu masinate tõmme sarnaneb vesipiibu tõmmele. Vahe on selles, et esimest varianti

tõmmatakse alguses suhu ja siis kopsudesse, teist varianti tõmmatakse ilma lisatõmbeta otse kopsu alla. Vahe seisneb auru koguses. Suust kopsu masinad töötavad madalal võimsusel, mille tulemusel kulub vedelikku ning akut vähem ning saab kasutada kangema nikotiinisaldusega e-vedelikku. Otse kopsu masinad töötavad enamjaolt aga suurema võimsusega ning vedelikukulu on suurem. Samuti tuleks silmas pidada, et otse kopsu masinates tuleb kasutada lahjema vedelikke, kuna masin töötab suurel võimsusel ning väljastab korraga ka rohkem nikotiini.

Mitmeid aastakümneid on olnud normiks kasutada *freebase*-nikotiini. *Freebase*-nikotiin on nikotiini puhtaim vorm, mis annab e-vedelikele tugevama löögi kurgule, mis aitab kehal kiiremini nikotiini omastada. Turule on jõudnud uus nikotiini vorm, mida kutsutakse nikotiinisoolaks. Nikotiinisool on *freebase*-nikotiini ammoniumsoolaga töödeldud nikotiinivorm, mis on happesusest sarnane inimkeha pH-tasemega. Võrreldes tavapärase *freebase*-nikotiiniga on nikotiinisool pehmem kurgule ning mõjub aeglasemalt. (DrugsInc, 2021)

E-sigarettide kahjuliku mõju üle on vaieldud aastakümneid. Uuringud kinnitavad, et veipimine on 95% vähemkahjulikum kui tavasigaretitõmbamine. (PHE, 2015)

Kõige uuema uuringu andmed on avaldatud 2021. aasta jaanuaris. Uuring viidi läbi tsüklites alates aastast 2013 ning selleks kasutati teaduslikku tööd, mis viidi läbi USA-s. Teadlased uurisid peamisi tervisekahjustuse näitajaid tavatubaka suitsetamisel milleks on: metaboliidid, põletiku ning oksüdatiivse stressi biomarkerid. Kokku oli osalejaid 7130 vanuses alates 18. eluaastast.

Tulemusi analüüsid jõuti järeldusele, et e-sigaretid mõjutasid põletikulisi biomarkereid vähem kui tavatubaka suitsetamine. (Circulation, 2021)

1.2. E-vedelike maksustamine Eestis ja Euroopas

Aktsiis on kaudne maks, mis kehtestatakse riigisiselt tervist kahjustavatele tarbekaupadele. Aktsiisimaksu eesmärk on piirata tervist kahjustavate toodete tarbimist. Aktsiisiga märgistatud tooted väljastatakse aktsiisilaost, kus tekib registreeritud kauplejal maksekohustus aktsiisikauba vastuvõtmisel. Kuigi ettevõtjatel on kohustus maksta aktsiisimaksu, siis lõppkokkuvõttes kajastub aktsiis tarbekauba hinna sees ning maksab selle lõpuks tarbija. (Rahandusministeerium, 2020) Aktsiisikauba jaemüügis müümisel aktsiisisummat eraldi välja ei tooda. Aktsiis on tänapäeval riigieelarve oluline tuluallikas.

E-vedelik on klassifitseeritud kui alternatiivne tubakatoode. Sarnaselt tubakatoodele hakati alates 2018. aastast maksustama aktsiisiga ka alternatiivseid tubakatooteid, mille hulka kuuluvad e-vedelikud. (MTA, 2018) Aktsiisimääraks sai 0,20 eurot tubakavedeliku milliliitri kohta. Tubakavedeliku maksustamisel ei lähtuta nikotiinisaldusest, see tähendab, et ka nikotiinivabasid vedelikke maksustatakse 0,20 euroga e-vedeliku milliliitri kohta. Peamisteks põhjusteks on Rahandusministeerium välja toonud selle, et vähendada sellega võimalikke maksupettusi, kuna puudub ressursid tegeliku nikotiinisalduse kontrollimiseks. (Rahandusministeerium, 2020) Rahandusministeeriumi prognoosi kohaselt pidi aastal 2018 laekuma riigieelarvesse umbes 1,1 miljonit eurot aktsiisitulu e-vedelikelt. (ERR, 2017) 2018. aastal vastas aktsiisi laekumine prognoositule ja aktsiisi laekus riigieelarvele tubakavedelikelt 1,1 miljonit eurot ja 2019. aastal 1,14 miljonit eurot. (Rahandusministeerium, 2020) Aktsiisitulu kasv näitab, et e-sigareti kasutamine muutub aastatega aina populaarsemaks ning on oluline tuluallikas Eesti riigile.

Euroopa Liidus puudub ühtne maksustamise süsteem, seega riigid peavad ise otsustama alternatiivsete tubakatoode definiitsiooni ja maksustamise reeglite üle. 2018. aastal teatas Euroopa Komisjon, et alternatiivsete tubakatoode maksustamiseks piisab olemasoleva õiguse täiendamisest. Euroopa Liidus maksustavad tubakavedelikke Eesti, Läti, Leedu, Soome, Rootsi, Rumeenia, Ungari, Sloveenia, Küpros, Kreeka, Portugal, Itaalia ja Poola. (Rahandusministeerium, 2020)

Lätis alustati e-vedeliku maksustamisega 2016. aastal. Algselt oli kehtestatud kaheastmeline aktsiisimäär ehk 0,01 eurot milliliitri kohta, millele lisandus 0,005 eurot nikotiini kanguse milligrammi kohta. Alates 1. jaanuarist 2021 mindi üle võrdse maksusüsteemi peale ning uus aktsiisimäär oli 0,12 eurot milliliitri kohta. Läti vabariik tõstis 2022. aasta alguses aktsiisimäära 0,16 euro peale ning 2023. aastal on fikseeritud aktsiisimäär 0,20 eurot milliliitri kohta. (Ministry of Finance Republic of Latvia, 2020) Aktsiisi kehtestamise ajal ehk 2016. aasta juulis oli nikotiiniga vedelike müügi osakaal 77%. 2019. aastal kukkus nikotiiniga vedelike müügi osakaal 33%-le. Kaheastmelise maksusüsteemi kehtestamisega oli näha, et selle tulemusena oli 2/3 tubakavedelikest deklareeritud nikotiinivabana. (Rahandusministeerium, 2020) Kuna aktsiisi maksmise õigsuse kontrollimiseks nikotiinisaldust ei kontrollitud, siis võisid toimuda maksupettused ettevõtjate poolt, kuna nikotiinivabade e-vedelike pealt oli maksekohustus väiksem.

Alates 1. märtsist 2019 hakkas Leedus kehtima e-vedelikele aktsiis, mis oli 0,12 eurot milliliitri kohta. Leedu tõstis aktsiisimäära 1. märtsil 2021 0,15 eurot milliliitri kohta. (Ministry of Finance of the Republic of Lithuania, 2022) 2020. aasta veebruaris tuldi Leedus välja eelnõuga, millega soovitakse e-sigarettide turgu piirata. Oluliseks muudatuseks on maitsete keeld. Lubatakse ainult tubakamaitsetelised vedelikud. See seadusemuudatus jõustub 2022. aasta juulis. (LRT, 2022) Rangemate piirangute eesmärk on vähendada e-sigareti tarbimist noorte seas. (Podsalt, 2022) 2019. aasta andmetel jäi Leedus e-vedelikelt aktsiisi kogumata 62%. See tuleneb sellest, et enamus tarbijad segavad kokku eraldi komponendid, mille põhilisteks komponentideks on propüleenglükool (PG) ja taimne glütseriin (VG). Vastavalt tubakavedeliku definitsioonile ei kuulu vedeliku komponendid maksustamise alla. (Rahandusministeerium, 2020)

Soomes kehtestati e-vedelikele aktsiis 2017. aastal ning aktsiisimääraks oli 0,30 eurot milliliitri kohta. See on Euroopa üks kõrgemaid aktsiise. Seadusandlus keelab ka e-sigarettide kaugmüügi ning keelatud on välismaalt ostetud e-vedelike ja seadmete import. (Clausnitzer, 2022) Sarnaselt Eestiga on naaberriigis keelatud maitsevedelike müük. (Rahandusministeerium, 2020) Soome oli üks esimestest riikidest, kes kehtestas e-sigarettidele karmid piirangud. Keelati koheselt maitsevedelike müük, igasugune turundus ning import. Samuti kehtib Soomes ka väljapaneku keeld, mis tähendab, et tooted ei tohi olla nähtaval. Selliste karmide meetmete eesmärk on vähendada e-sigareti ja tavatubaka tarbimist riigis. (WHO, 2020)

Rootsis alustati e-vedelike maksustamisega 2018. aastal. Aktsiisimääraks oli 0,19 eurot milliliitri kohta. (Rahandusministeerium, 2020) Alates 2021. aastast jõustus Rootsis seadusemuudatus, mis puudutab kõrge nikotiinisaldusega vedelike maksustamist. Kõik vedelikud, mis on alla 15 milligrammi nikotiinisaldusega maksustatakse Rootsi kroonides 2000 SEK-iga liitri kohta. Eurodes teeb see täna 192,38 eurot ehk 0,19 eurot milliliitri kohta. (Currency exchange rate, 27.04.2022) Vedelikud, mis on kangema kui 15 milligrammi nikotiinisaldusega, maksustatakse 4000 SEK-iga liitri kohta ehk 0,38 eurot milliliitri kohta. (Currency exchange rate, 27.04.2022) (Skatteverket)

Alates 2016. aastast kehtib e-vedelikele aktsiis Rumeenias 0,52 RON ehk 0,11 eurot milliliitri kohta. (Vapor Products Tax, 2016) Rumeenias puudub e-sigarettidele vanuseline piirang. Võrreldes Eestiga ei ole Rumeenias e-sigarettidele kehtestatud karmeid piiranguid. (Tobacco Control Laws, 2020)

2016. aastal Ungaris kehtestatud aktsiisimäär oli 55 Ungari forintit (HUF), mis teeb tänase seisuga eurodes 0,15 eurot milliliitri kohta. Alates 1. jaanuarist 2020 vähendati Ungaris aktsiisi 55 Ungari forintilt (HUF) 20 Ungari forintile (HUF) ehk eurodes vähendati aktsiisi 0,15 eurolt 0,053 eurole milliliitri kohta. (Currency exchange rate, 28.04.2022) Aktsiisimaksu vähendamise eesmärk on piirata piirikaubandust. Ungari naaberriikides, Serbias ja Rumeenias, on oluliselt madalam aktsiisimäär ning Horvaatias e-vedelike ei maksustata. Serbias on e-vedelike aktsiis 4,32 dinaari milliliitri kohta (0,037 eurot). (Currency exchange rate, 28.04.2022) (Vapor Products Tax, 2020)

Sloveenias alustati e-vedelike maksustamisega 2017. aastast. E-vedeliku aktsiisimäär on 0,18 eurot milliliitri kohta. See aktsiisimäär kehtib tänaseni. (Vapor Products Tax, 2021) Sarnaselt Eestile on Sloveenias keelatud import, interneti müük ja turundus. (Global State of Tobacco)

2017. aastal kehtestati Küprosel e-vedelikele aktsiis, mille suuruseks on 0,12 eurot milliliitri kohta. (Vapor Products Tax, 2021) Vanusepiirang e-sigarettidele on 16 aastat. Reklaam müügikohtades on piiratud, kuid väljapaneku keeldu nagu Eestis ei ole. (The Nanny State Index, 2021)

Kreekas hakati e-vedelike maksustama 2017. aasta alguses. Maksumääraks on 0,10 eurot milliliitri kohta. (Vapor Products Tax, 2021) Kreekas on keelatud nikotiinivabad vedelikud, et takistada inimestel ise vedelikku kokku segamast. Keelatud on ka kaugmüük, import ja reklaam. (The Nanny State Index, 2021)

2015. aastal kehtestati Portugalis e-vedelikele aktsiis 0,60 eurot milliliitri kohta. 2017. aastal vähendati aktsiisimäära poole võrra ehk uus aktsiisimäär on tänaseni 0,30 eurot milliliitri kohta. (Vapor Products Tax) Portugalis ei maksustata nikotiinivabasisid vedelikke. (Rahandusministeerium, 2020)

Itaalias maksustatakse e-vedelikke tarbimismaksuga. (Rahandusministeerium, 2020) Itaalias hakati e-vedelike maksustama juba 2014. aastal. Maksumäära aluseks võeti tavasigarettide keskmine kaalutud hind (WAP). (Vapor Products Tax, 2021) 2018. aastal oli e-vedelikele kehtestatud maksumäär 0,3976 eurot milliliitri kohta, mis oli Euroopa kõrgeim määr. 2019. aastal vähendati määra 0,08 euro peale milliliitri kohta ja hakati eristama nikotiinisisaldusega ja nikotiinivabasisid e-vedelikke. Nikotiinivabade vedelike maksumäär oli 0,04 eurot. (Rahandusministeerium, 2020) Itaalia otsustas piirata e-sigarettide turgu ning tõsta maksumäära alates 2021. aastast igal aastal 5% kuni 2023. aastani. Maksumäära tõus on vastavalt 15%, 20% ja

25%. (2021, 2022, 2023) Nikotiinivabade vedelike maksumäär tõuseb samamoodi vastavalt 10%, 15% ja 20%. (Lorenzo, 2021)

Poolas alustati e-vedelike maksustamisega 2020. aastal ning aktsiisimääraks on 55 Poola zlotti (PLN) ehk 0,12 eurot (Currency exchange rate, 28.04.2022) milliliitri kohta. (Podatki, 2020)

Tabel 1. Tubakavedelike aktsiisimäär eurodes ml kohta

Riik	Nikotiiniga tubakavedelik	Nikotiinita tubakavedelik
Läti	0,16	0,16
Leedu	0,15	0,15
Soome	0,30	0,30
Rootsi	<15 mg 0,19 >15 mg 0,38	...
Rumeenia	0,11	Ei maksustata
Ungari	0,05	Ei maksustata
Sloveenia	0,18	0,18
Küpros	0,12	0,12
Kreeka	0,10	0,10
Portugal	0,30	Ei maksustata
Itaalia	0,13	0,08
Poola	0,12	0,12

Allikas: Autori koostatud (Vapor products Tax, The Nanny State Index 2021, Rahandusministeerium 2020)

Enamik Euroopa riike maksustavad nii nikotiiniga kui ka nikotiinita tubakavedelikke. Aktsiisimäär on võrreldes kõikide riikidega suhteliselt ühtlane. Portugalis ja Soomes on aktsiis tunduvalt kõrgem kui teistes Euroopa riikides. Kõige madalam aktsiisimäär on Ungaris. Aktsiisimäärade kehtestamisel on probleemiks see, et naaberriikides on tunduvalt madalam või kõrgem aktsiisimäär, millest tuleneb ka oht piirikaubandusele.

2. UURING E-VEDELIKE MAKSUVABASTUSE MÕJU EESTIS

2.1. Uuringu valim ja meetodika

Uuringu eesmärk on välja selgitada, kuidas e-vedelike ajutine aktsiisivabastus mõjutab tarbijate ostuotsuseid ning hinnata maksuvabastuse võimalikku mõju riigieelarvele ja e-vedelike müüvatele ettevõtetele Eestis. Mõjude selgitamiseks kasutati nii kvantitatiivset meetodit kui ka kvalitatiivset meetodit. Kvantitatiivset meetodit kasutab autor, et teada saada, millist mõju avaldab ajutine aktsiisivabastus tarbijate käitumisele. Samat meetodit kasutatakse ka e-vedelike müüvate ettevõtete müügitulemuste võrdlemisel ja mõju arvutamisel riigieelarvele. Kvalitatiivse meetodina kasutab autor intervjuud. Esimene intervjuu viidi läbi e-vedelike müüva ettevõtte Nicorex Baltic OÜ tegevjuhi Diane Sirelpuuga ja eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas on maksumuudatus mõjutanud e-vedelike müüke ning millised võivad olla ajutise aktsiisivabastuse lõppemisega kaasnevad ohud tulevikus. Teine intervjuu viidi läbi tolliametnikuga, et teada saada, kuidas on mõjutanud ajutine aktsiisivabastus piirikaubandust.

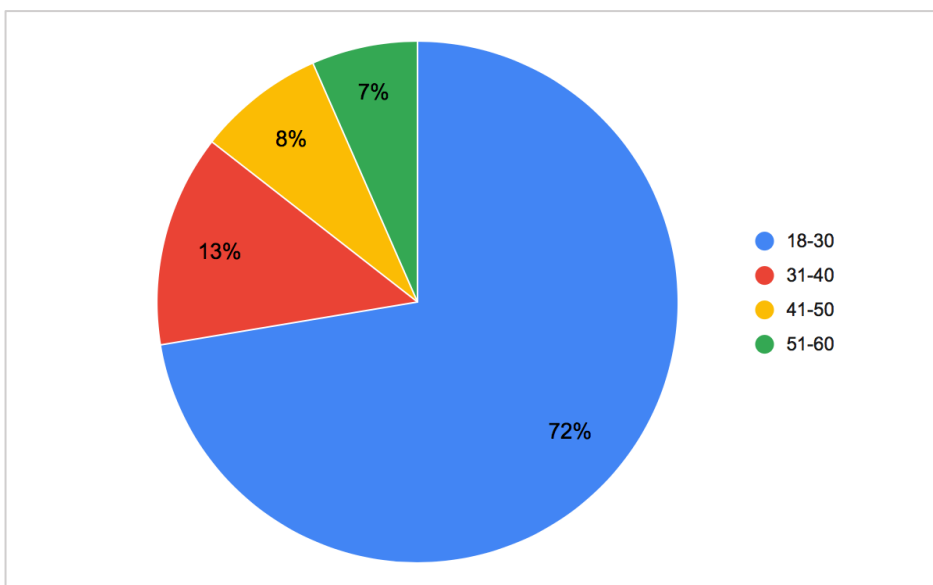
Küsimustik koosnes viieteistkümnest küsimusest ning kahest plokist. Esimese ploki küsimused hõlmasid vastaja sugu ja vanust ning e-sigareti kasutamist. Küsitud oli tavatubaka tarbimise kohta ning kui pikalt ja miks on inimesed e-sigaretti kasutanud ja kust oma vedelike soetatakse. Teises plokis uuriti, kas tarbijad on teadlikud seadusemuudatustest, millisel kujul ja kust osteti e-vedelike 2018. aastal pärast aktsiisi kehtestamist ja kust hakati ostma e-vedelike peale aktsiisivabastust. Samuti uuriti tarbijatelt, kas e-vedelikud peaksid olema aktsiisiga maksustatud. Kui küsimusele vastati jaatavalt, siis paluti välja tuua põhjendus ja maksimaalne aktsiisimäär, mille eest on nad nõus aktsiisi tasuma ning kui vastati eitavalt, siis paluti põhjendada oma arvamust.

Küsitlus koostati Google Forms keskkonnas ning küsitlus saadeti laiali Taltech'i tudengitele ning lisaks kasutati sotsiaalmeediaplatformi Facebook. Küsimustiku täitmine oli avatud perioodil 16.12.2021-21.04.2022 ja koguti vastuseid 76. Analüüsimeetodina kasutas autor kirjeldavat statistikat ning võrdlevat analüüsi.

2.2. Maksuvabastuse mõju tarbija käitumisele

Küsitlusele vastas kokku 76 inimest, kellest 50 olid naised ja 26 mehed ehk vastavalt 66% ja 34%.

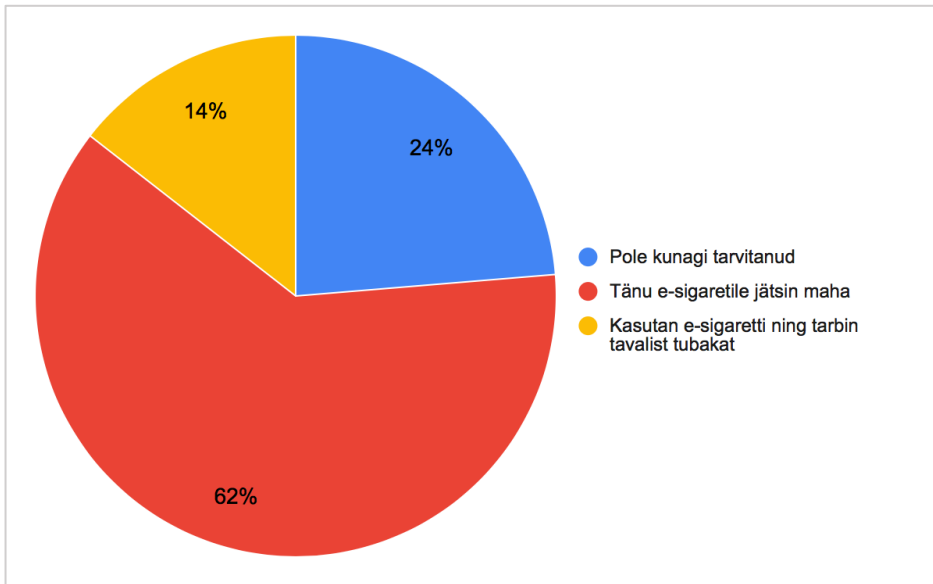
Kõige rohkem oli vastajaid vanuses 18-30 ehk 72%. Põhjuseks võib olla küsitluse jagamine Taltechi tudengitega ning Facebookis on autori sõbralistis enamus inimesi just selles vanusegrupis. Kõige noorem küsitlusele vastaja oli 18 aastane ja kõige vanem vastaja oli 60 aastane. Küsitlusele vastanute täpsem vanusejaotus on välja toodud Joonisel 1.

Joonis 1. Vastanute vanusegruppide jaotus

Allikas: Autori koostatud lisa 2 toodud andmete alusel

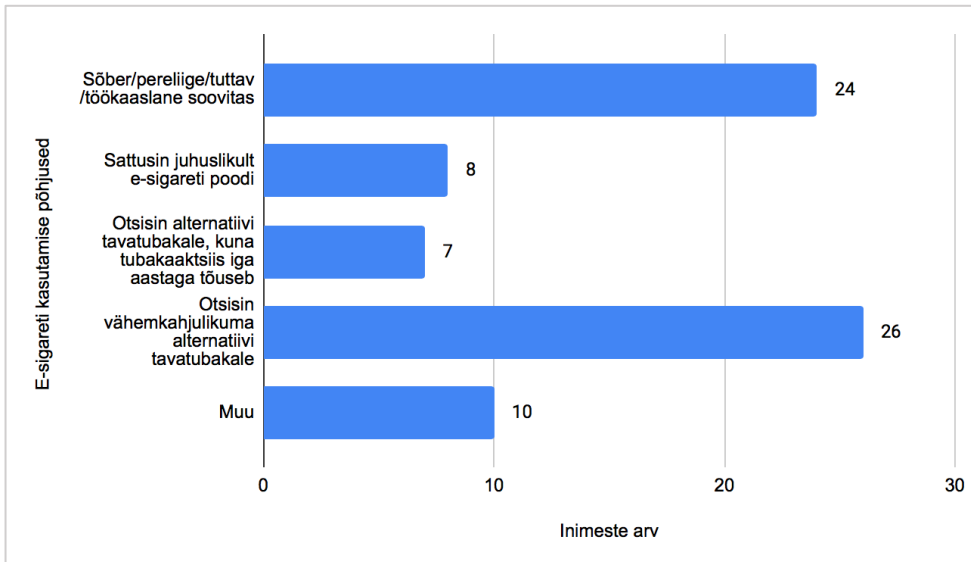
Kuna e-sigarett on alternatiivne tubakatoode, mis on mõeldud tavatubaka suitsetamisest tingitud tervise kahjude vähendamiseks, siis uuris autor vastajatelt kui paljud tarbivad tavasigarette lisaks e-sigaretile. 62% vastanutest jätsid tänu e-sigaretile suitsetamise maha. Suuruselt järgmine grupp inimesi ehk 24% vastasid, et pole kunagi tavatubakat tarbinud ning kolmas grupp inimesi ehk 14% vastasid, et tarbivad nii e-sigarette kui ka tavatubakat. (Joonis 2)

Joonis 2. Vastanute tavatubaka tarbimisharjumused

Allikas: Autori koostatud lisa 2 toodud andmete alusel

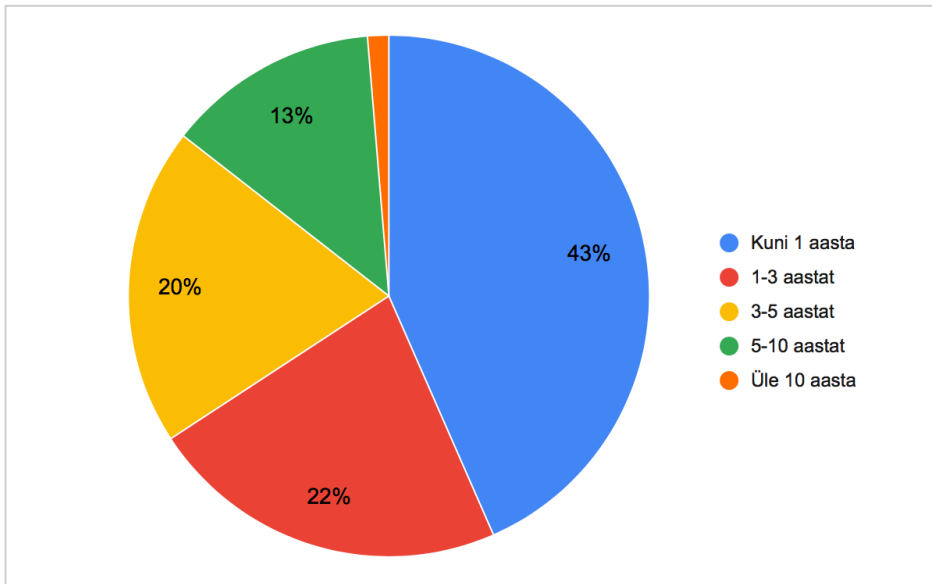
Küsitluses uuriti, miks inimesed hakkasid kasutama e-sigaretti. Kõige rohkem ehk 26 inimest tõid põhjuseks välja, et otsiti vähemkahjulikumat alternatiivi tavatubakale. 24 inimest vastasid, et hakkasid e-sigaretti kasutama kellegi lähedase või tuttava soovitusel. Vastanutest 8 inimest sattusid juhuslikult e-sigareti poodi ning tänu sellele soetasid endale elektroonilise sigareti ning 7 inimest vastasid, et otsisid alternatiivi tavatubakale, kuna tubakaaktsiis iga aastaga tõuseb. Lisatud oli lahter vastusevariandiga “Muu”. Muude põhjuste hulgas oli välja toodud võimalus talvel e-sigaretti toas suitsetada, mentooli suitsu keeld, tavatubakast tingitud ebameeldiv lõhn riietel ja kätel. Mõned vastajad läksid e-sigareti poodi tööle ning tööde kohustuste tõttu olid sunnitud ka e-sigaretti proovima. Osad vastajad proovisid e-sigaretti huvi pärast ja neile hakkas meeldima. Vastustest võib järeldada, et enamus inimesi mõtlevad eelkõige oma tervise peale ning soovivad tavatubakast tingitud tervisekahjusid tänu e-sigaretile vähendada. (Joonis 3)

Joonis 3. Vastanute e-sigareti kasutamise põhjused

Allikas: Autori koostatud lisa 2 toodud andmete alusel

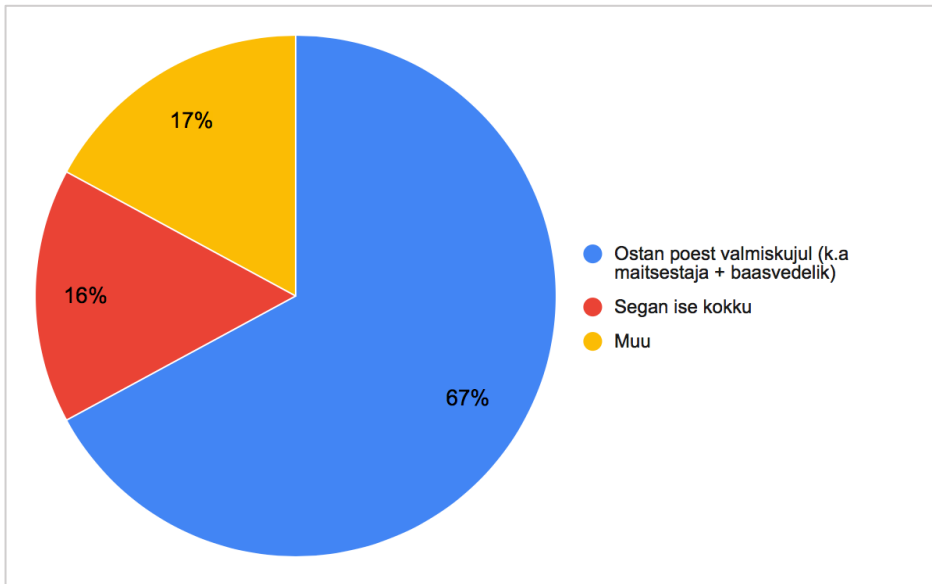
2008. aastal jõudsid Eestis müüki esimesed e-sigaretid. (Äripäev, 2016) Autori poolt läbiviidud küsitluses uuriti, kui pikalt on inimesed e-sigaretit kasutanud ning tuli välja, et ainult 1 vastanutest on kasutanud e-sigaretit üle 10 aasta. Kõige rohkem vastajaid ehk 43% on kasutanud e-sigaretit alla 1 aasta. 22% ehk 17 inimest on kasutanud e-sigaretit 1-3 aastat, 15 inimest on kasutanud 3-5 aastat ning 10 inimest on kasutanud 5-10 aastat. (Joonis 4) Siit võib järeldada, et e-sigareti populaarsus aastatega kasvab ning kasutajaid tekib iga aastaga aina rohkem juurde.

Joonis 4. Vastanute e-sigareti kasutamise aeg

Allikas: Autori koostatud lisa 2 toodud andmete alusel

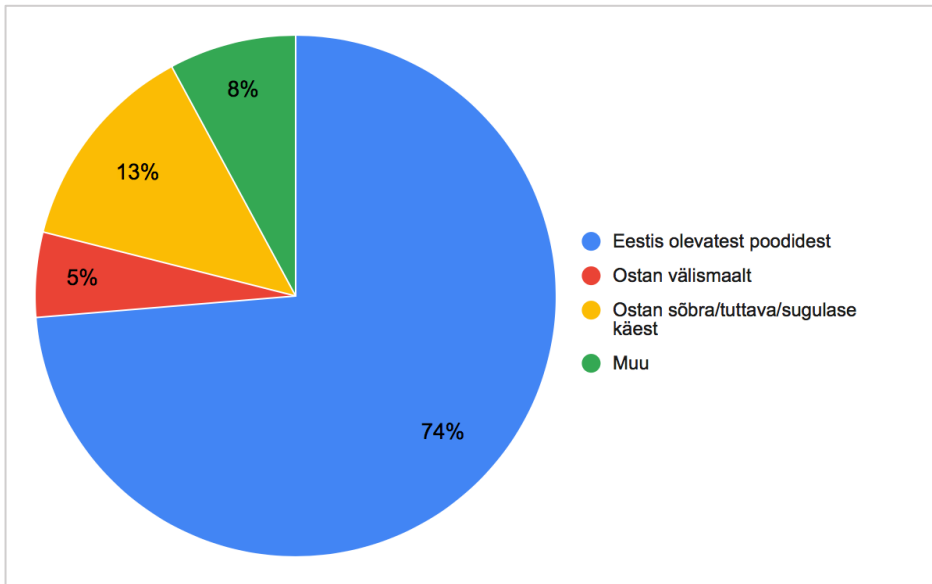
2019. aastal keelati Eestis maitsestatud vedelike müük nikotiiniga. Lubatud on ainult mentooli- ja tubaka maitseelised vedelikud, mis on kohe kasutusvalmis. Sellised maitseelised nagu kirss, arbuus või õun, on lubatud müüa ainult maitsestaja kujul. Tarbija jaoks tähendab see seda, et ta peab ostma baasvedeliku, mis on nikotiiniga või ilma, ja sinna juurde lisama maitsestaja. Maitsete keelu eesmärk oli raskendada valmis vedelike kättesaadavust eelkõige noorte ja laste seas. (Tooming, 2019) Küsimustikus uuriti inimestelt, millisel kujul nad vedelikke ostavad. Selgus, et 67% vastanutest ehk 51 inimest ostavad vedelikke poest valmiskujul. Sinna hulka kuuluvad ka baasvedeliku ja maitsestaja liitmine. 17% ehk 13 inimest valisid vastusevariandiks "Muu". 5 inimest vastasid, et kasutavad ühekordseid e-sigarette, mis on juba eeltäidetud ning neid ei saa vedelikuga ise täita. Üks vastaja ostab nii sõbra käest kui ka vahel ostab poest valmiskujul. Ülejäänud vastasid, et ostavad vedelikku sõbra või tuttava käest. 16% ehk 12 inimest segavad vedelikke ise kokku ehk siis ostavad eraldi baasvedeliku, nikotiini ja maitsestaja. (Joonis 5)

Joonis 5. Vastanute e-vedeliku tarbimisharjumused

Allikas: Autori koostatud lisas 2 toodud andmete alusel

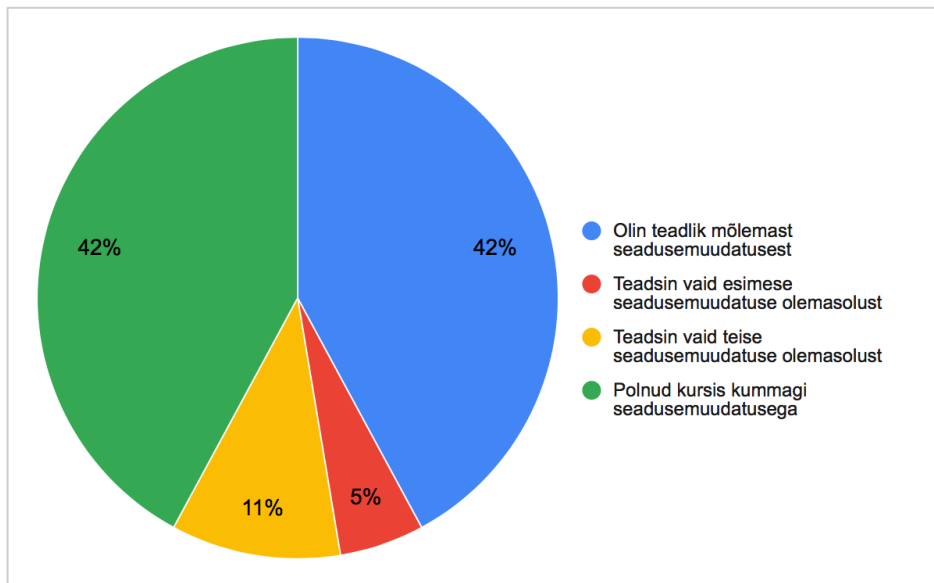
2018. aastal kehtestati Eestis e-vedelikele aktsiis 0,20 eurot milliliitri kohta. Lätis oli samal ajal aktsiisimäär 0,10 eurot, millele lisandus veel 0,005 eurot iga milligrammi nikotiini kohta. Leedus oli e-vedelike aktsiisimäär 0,12 eurot milliliitri kohta. (Ärileht, 2018) Võrreldes naaberriikidega, oli Eestis aktsiis tunduvalt kõrgem. Selle tulemusena hakati ostma vedelike välismaalt või mustalt turult, kuna hind oli tunduvalt odavam. Ajutise aktsiisivabastuse eesmärk on ohjeldada piirikaubandust ning suunata inimesed tagasi ostma e-vedelikke kohalikest poodidest. (Krijukov, 2020) Inimestelt uuriti, kust nad oma e-vedelikud ostavad. 2022. aasta seisuga ostavad vedelikke Eestis olevatest poodidest 74% vastanutest ehk 56 inimest. 13% ehk 10 inimest ostavad sõbra või tuttava käest. Seda kategooriat võib liigitada musta turu alla, kuna tegemist ei ole registreeritud tootega. 8% valisid vastusevariandiks "Muu". Vastajad tõid välja, et ostavad nii poest kui ka sõbra käest. Kõige vähem ehk 5% vastanutest ostavad vedelikke välismaalt. (Joonis 6) Vastustest võib järeldada, et e-sigarettide piirikaubandus ja must turg on levinud, kuid eelkõige ostetakse ikka kohalikest poodidest.

Joonis 6. Vastanute e-vedelike ostuharjumused

Allikas: Autori koostatud lisa 2 toodud andmete alusel

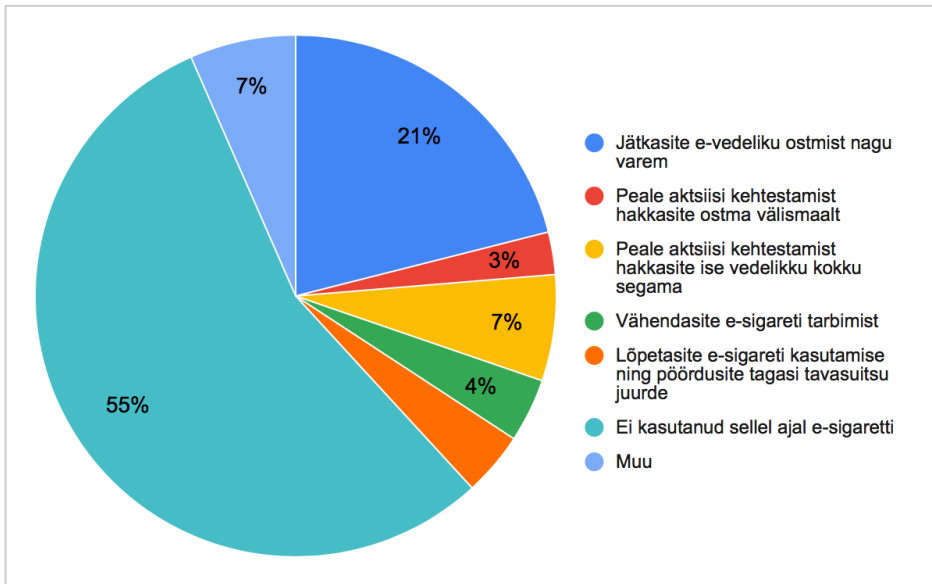
E-sigarettidega seonduv piirikaubandus on viimaste aastatega kasvanud. Maksu- ja Tolliameti posti tollipunkti juhataja Meril Klaos toob põhjuseks välja, et inimesed ei ole teadlikud Eestis kehtivatest seadustest, mis puudutavad e-sigareti tooteid. (Ärileht, 2020) 1. jaanuar 2018 kehtestati e-vedelikele aktsiis, mille tagajärjel muutusid vedeliku hinnad kallimaks. Aktsiisimäär oli 0,20€ 1 ml kohta. 1. aprill 2021 jõustus seadus, millega kadus e-vedelikelt aktsiis ning vedelikud läksid odavamaks. See seadus kehtib 2022. aasta lõpuni. Vastuseid analüüsid tuleb välja, et 42% ehk 32 inimest ei teadnud mõlemast seadusemuudatusest midagi ja 32 inimest olid teadlikud mõlemast seadusemuudatusest. 11% ehk 8 inimest teadsid vaid ajutise aktsiisivabastuse kohta. 4 inimest ehk 5% olid kursis ainult sellega, et 2018. aastal oli kehtestatud aktsiis. (Joonis 7) Vastuseid analüüsid on näha, et inimestel on vähene või puudulik teadmine seadusemuudatustest ja see võib olla piirikaubanduse ja musta turu üheks leviku põhjuseks.

Joonis 7. Vastanute teadlikkus e-vedelikele kehtestatud seadusemuudatustest

Allikas: Autori koostatud lisa 3 toodud andmete alusel

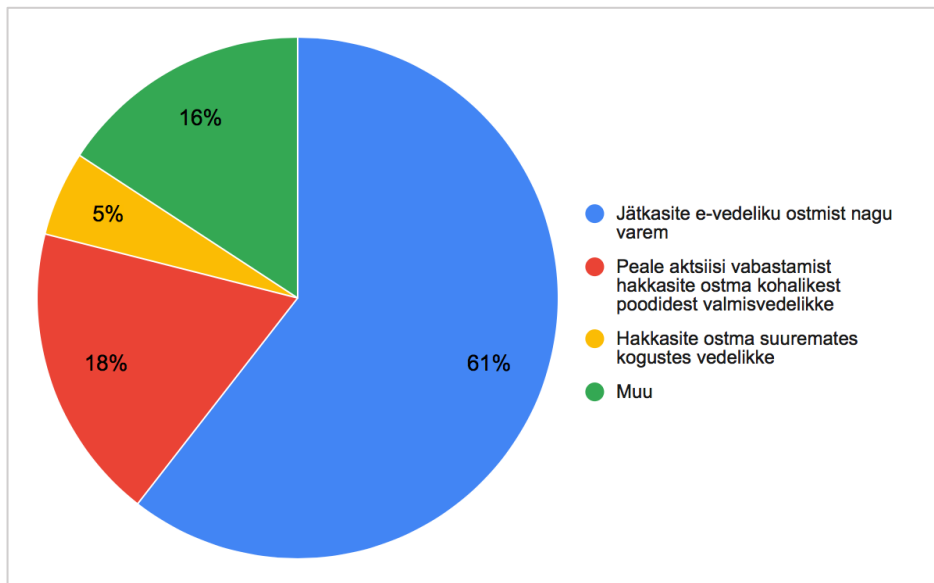
Joonisel 8 võib näha aktsiisi kehtestamise mõju tarbijate ostuotsustele. 55% ehk 42 inimest ei kasutanud sellel ajal e-sigaretti kui Eestis kehtestati e-vedelikele aktsiis. 21% ehk 16 inimest jätkasid vedeliku ostmist nagu varem ehk seadus ei mõjutanud kuidagi nende harjumusi. 7% vastanutest hakkasid ise vedelikke kokku segama ehk osteti eraldi propüleenglükool (PG), taimne glütseriin (VG), nikotiin ja maitsestaja. Sellisel kujul segamine tuleb kordades odavam kui poest valmiskujul osta. 5 inimest valisid vastusevariandiks “Muu”. Vastajad tõid välja, et aktsiisi kehtestamine ei mõjutanud neid. Arusaamatuks jääb see, kas inimene ei kasutanud e-sigaretti või jätkas oma tarbimist nagu varem. See põhjendus puudub. 3 inimest vähendasid e-sigareti tarbimist, 3 inimest lõpetasid e-sigareti kasutamise ning läksid tagasi tavasigareti peale. 2 inimest vastasid, et hakkasid ostma vedelikke välismaalt. Kui välja arvata need vastajad, kes sellel perioodil e-sigaretti ei kasutanud, siis 13 inimest muutsid oma tarbimisharjumusi peale aktsiisi kehtestamist ning 16 inimest jätkasid vedelikku ostmist nagu varem. Võib eeldada, et kui oleks rohkem vastajaid, kes sel ajal e-sigaretti kasutasid, siis tulemusena oleksid vastused jaotatud suhteliselt pooleks. Järsk hinnatõus mõjutab kindlasti mingi hulka tarbijaid, kes on hinnatundlikumad. 2017. aastal viis MTÜ E-sigareti müüjate ja kasutajate liit läbi e-sigareti temalise küsitluse. Küsimustikule oli vastanud 664 inimest. Inimestelt oli küsitud, kuidas nad käituksid kui e-vedeliku hind tõuseb märgatavalt. Enamus vastanutest ehk 48% ütlesid, et nad prooviksid leida mustalt turult või välismaalt odavamat e-vedelikku. (E-sigareti müüjate ja kasutajate liit MTÜ, 2017)

Joonis 8. Vastanute tarbimisharjumused peale aktsiisi kehtestamist 2018. aastal

Allikas: Autori koostatud lisa 3 toodud andmete alusel

Küsiiti inimestelt, kuidas mõjutas ajutine aktsiisivabastus nende tarbimisharjumusi. Üle poolte vastanutest (61%) ehk 46 inimest jätkasid vedeliku ostmist nagu varem. 18% hakkasid peale aktsiisivabastust ostma vedelike kohalikest poodidest. Ainult 5% ehk 4 inimest hakkasid vedelikke ostma suuremates kogustes. Viimaseks lahtiseks vastusevariandiks oli ka “Muu”. Sellele vastas 12 inimest ja vastuseks toodi, et seadus neid ei mõjutanud. (Joonis 9) 17 inimest 76-st muutsid oma tarbimisharjumusi peale seadusemuudatust. Siit võib järeldada, et ajutine aktsiisivabastus ei mõjutanud oluliselt inimeste tarbimist.

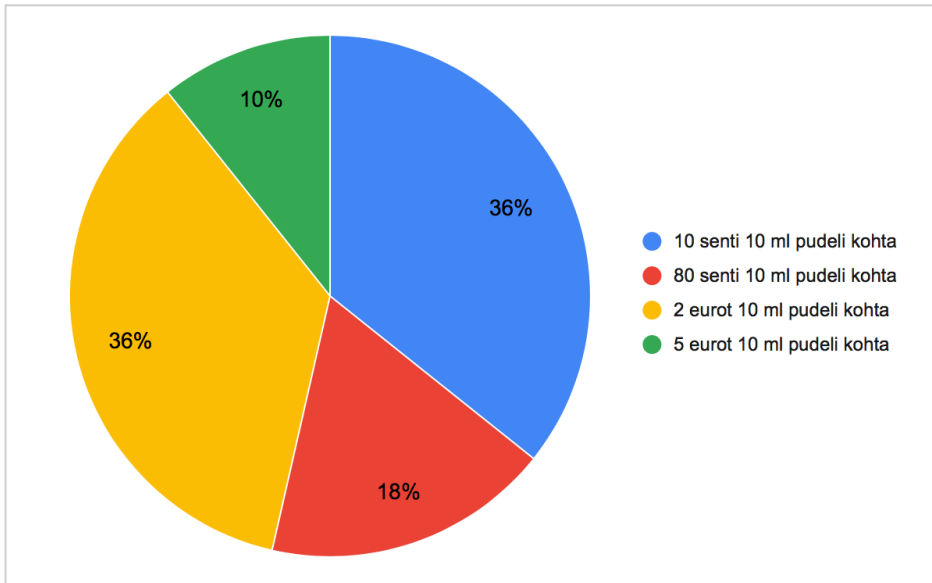
Joonis 9. Vastanute tarbimisharjumused peale ajutist aktsiisivabastust

Allikas: Autori koostatud lisas 3 toodud andmete alusel

Inimestelt uuriti, kas e-vedelik peaks olema aktsiisiga maksustatud. 53 inimest ehk 70% ei olnud e-vedelike maksustamisega nõus. 30% vastasid küsimusele jaatavalt. Võib järeldada, et inimesed pigem ei ole nõus Eestis aktsiisi kehtestamisega. Inimeste vastumeelsus aktsiisi kehtestamisega võib tuleneda sellest, et 2018. aastal kehtestati e-vedelikele väga kõrge aktsiis, mis tekitas vastuolulist reaktsiooni nii ettevõtjate kui ka tarbijate seas. 2017. aastal Eesti e-sigareti müüjate ja kasutajate liidu poolt läbi viidud küsitluses arvas 77% vastanutest, et e-sigaretti ei tohiks maksustada, sest see on vähemkahjulikum kui tavasigarett. (E-sigareti müüjate ja kasutajate liit MTÜ, 2017)

Analüüsid täpsemalt vastusevarianti “Jah” selgus, et inimesed on nõus e-vedelike pealt aktsiisi maksuma. Toodi välja mitmeid põhjuseid. Suurem osa inimesi teadvustavad, et e-sigaret on tervist kahjustav toode ning peaks sarnaselt alkoholile ja tavatubakale olema ka maksustatud. Ühe vastaja arvamusel poleks võimalik kontrollida musta turgu, kui toode poleks aktsiisiga maksustatud. Mõned vastajad olid üksmeelel, et e-vedelikelt saadav aktsiisitulu on riigile oluline tulullikas. Küsimustikus sooviti inimestelt teada, milline oleks maksimaalne aktsiisimäär, mida nad oleksid nõus maksuma. Enne ajutist aktsiisivabastust oli Eestis kehtestatud aktsiisimäär e-vedelikele 2018. aastal 2 eurot 10 ml pudeli kohta. 10 inimest ehk 36% vastanutest olid nõus jätkama sama aktsiisimääraga. Sama arv vastajaid olid nõus maksuma 1 euro 10 ml pudeli kohta ehk siis poole vähem kui enne oli. Nicorex Baltic OÜ tegevjuhi Diane Sirelpuu sõnul on nende arvates mõistlik

aktsiisimäär Eestis, mida oleks võinud rakendada ajutise aktsiisivabastuse asemel oli 0,80 eurot 10ml pudeli kohta. Seda on nõus maksma 18% vastanutest ehk 5 inimest. 3 inimest olid nõus ka kõrgema aktsiisimääraga ehk 5 eurot 10ml pudeli kohta. Siit võib järeldada, et arvamused jagunevad peaaegu pooleks. 15 inimest on nõus maksma vähem kui 0,20 eurot vedeliku ml kohta ja 13 inimest on nõus maksma sama aktsiisimäära, mis oli enne aktsiisivabastust, või isegi rohkem. (Joonis 10)

Joonis 10. Vastanute maksimaalne aktsiisimäär, mida nad on nõus tasuma

Allikas: Autori koostatud lisas 3 toodud andmete alusel

Avatud küsimuses paluti põhjendada, miks ei peaks e-vedelik olema aktsiisiga maksustatud. Põhiliseks argumendiks toodi välja, et e-sigaret on võrreldes tavatubakaga vähemkahjulikum ning riik peaks just soodustama suitsetajatele ohutumat alternatiivi ja loobumise protsessi. Odavam vedeliku hind aitaks rohkematel inimestel loobuda tavatubakast ning pöörduda vähemkahjulikuma alternatiivi poole. Üks vastaja pööras tähelepanu sellele, et Eestis on e-vedeliku hind oluliselt kõrgem kui mujal maailmas ning aktsiisi kehtestamisega hakkaksid inimesed veel rohkem tellima ja ostma välismaalt või mustalt turult, kus vedelik on kättesaadav palju odavama hinnaga. See tekitab aga omakorda ohtu, et välismaalt või mustalt turult saadakse vedelikud, mille tegelikud koostisosad on teadmata ning see võib olla ohuks tervisele. Üks vastanutest arvas, et kui e-vedelik on aktsiisiga maksustatud, siis peaks olema samamoodi maksustatud nikotiiniplaastrid, spreid, nätsud ja tabletid, sest tegemist on samuti suitsetajatele mõeldud alternatiivse tootega. Üks inimene tõi välja, et ilma nikotiinita vedelikud võiksid olla maksustamata ja nikotiiniga vedelikud

maksustatud. Toodi välja, et ka saiale võiks siis aktsiisimaks kehtestada kuna nisujahu on tervisele kahjulikum kui rukkijahu.

2.3 Maksuvabastuse mõju ettevõtetele ja riigieelarvele

Uuringu käigus viidi läbi kaks intervjuud. Esimese intervjuuga küsitleti Nicorex Baltic OÜ tegevjuhti Diane Sirelpuud ning küsitluse eesmärk oli teada saada, kuidas on mõjutanud aktsiisivabastus e-vedelike müüvaid ettevõtteid ning millised ohud võivad tulevikus kaasneda peale aktsiisivabastuse perioodi lõppu. Teise intervjuuga küsitleti Maksu- ja Tolliameti piiripunkti juhatajat Meril Klaost ning eesmärk oli selgitada, kuidas on mõjutanud e-vedelikele kehtestatud ajutine aktsiisivabastus piirikaubandust. Mõlemad intervjuud viidi läbi Zoom'i keskkonnas 6. detsembril 2021.

2012. aastal avati Eestis esimesed e-sigareti kauplused. Turule tuleku hetkel polnud e-sigareti toodetele mitte mingisuguseid nõudeid ette antud. 2017. aastal toimus esimene suurem muudatus seoses Euroopa Liidu tubakadirektiiviga, mille eesmärk oli luua tarbijale ühtne arusaam ja selge info, mis puudutab e-vedelikke. Samuti pidid kõik vedelikud läbima laboritestid, et tarbija oleks teadlik e-vedeliku koostisosadest ning kontrollimaks, et e-vedelike sees ei oleks keelatud aineid. (Sirelpuu, 2021) Diane Sirelpuu sõnul oli aktsiis mõistetav, kuna tegemist on mingil määral tervist kahjustava tootega, kuid tollal oli Eestis määratud aktsiis Euroopa üks kõrgemaid. Järsu hinnatõusu tõttu pidi ettevõtte sulgema mitmed kauplused, mis asusid piiri lähedal kuna tarbijad hakkasid käima naaberriikidest vedelike toomas, sest piiri taga oli aktsiis oluliselt madalam ja hinnad olid odavamad. Toimus uute klientide pealevoolu vähenemine ning samuti kadus osa kliente ära. 2019. aastal keelati Eestis ka nikotiiniga maitsevedelike müümine. Peamiseks probleemiks toob Diane Sirelpuu välja selle, et Eestis toimuvad seadusemuudatused on järsud ning pikas perspektiivis läbi mõtlemata, mis paneb ettevõtjad rasketesse olukordadesse.

Aktsiisivabastus on mõjunud hästi nii ettevõtjatele kui ka tarbijatele. Tarbijatele tähendas see hinnalangust ning ettevõtja poolt jäid ära aktsiisiga seotud protsessid ning sellega kaasnevad tegevused ja kulud. Ainuke negatiivne mõju oli rahaline kahju. Kuna kaupmehed olid varunud kaupa mitmeks kuuks, siis tolleks ajaks, kui seadusemuudatus välja kuulutati, oli riigis keeruline olukord Covid-19 tõttu. Kaubanduskeskused olid suletud ning ei jõutud kogu aktsiisiga märgistatud kaup maha müüa, mis tähendas seda, et ettevõtja poolt oli aktsiis tasutud, kuid hind

langes juba enne seda, kui aktsiisiga maksustatud tooted müüdnud said. Kõikide nende seadusemuudatustega, k.a maitsete keeld, oli kahjum ettevõttele sadades tuhandetes eurodes.

Diane Sirelpuu hinnangul tulevad negatiivsed mõjud siis, kui kehtestatakse aktsiis uuesti. Kui aktsiisimäär jääb selliseks nagu ta oli enne, ehk 0,20 eurot ml kohta, siis see võib 2023. aasta alguses tähendada tarbijatele minimaalselt 25%, teatud toodete puhul maksimaalselt 100% hinnatõusu. See on järsk hinnahüpe ning karm vastutus langeb kaupmeeste õlule, kes seda kõike peavad tarbijatele kommunikeerima. Tarbijad üldjuhul selliseid muutusi läbi ei mõtle. Inimesed teavad, et tavasuitsu ja alkoholi hind tõuseb progresseeruvalt igal aastal. Hinnatundlikule inimesele avaldab see mõju, aga ta ei ole järsk ja äärmuslik nagu on e-sigareti puhul.

Koos e-sigareti kaupmeeste liiduga tegid Nicorex Baltic OÜ juhid ettepaneku Riigikogule mitte peatada aktsiis, vaid kehtestada madalam aktsiis. Diane Sirelpuu toob selgituseks välja, et 2018. aastal kehtestati kõrge aktsiis, siis kadus osa kliente ära. Nüüd, kui tegemist on ajutise lahendusega ja eelnõus ega seletuskirjades ei olnud kirjas, mis juhtub peale aktsiisivabastuse perioodi lõppu, siis võib mõelda, et kehtestatakse endine aktsiisimäär. Eelnõu seletuskirjas oli märgitud, et aktsiisivabastusega sooviti parandada olukorda, mis juhtus peale 2018. aasta järsu ja kõrge aktsiisi kehtestamist. Tahetakse likvideerida tollal toimunud tekkinud tagajärgi täpselt sama meetmega, ehk siis võetakse aktsiis ära, pannakse täpselt samasuguseks tagasi nagu ta enne oli, et juhtuks uuesti see, mida tegelikult eelnõuga sooviti parandada. Kuna e-sigarettide populaarsus iga aastaga kasvab, siis tehakse sama viga, aga ainult suurema tarbijaskonnaga. Ettevõtte ja esindusorganisatsiooni ettepanek oli kehtestada aktsiis 0,08 eurot ml kohta ja kuna e-sigarettide kasutajate hulk on tõusnud, siis nende tehtud kalkulatsioonide tulemusel oleks tarbijate hulga tõusuga laekunud riigile sama aktsiisitulu, mis 0,20 eurot ml kohta, sellepärast, et tarbijate hulk suureneb ja aktsiisimaks e-vedelike pealt säilib. Riik oleks säilitanud sama maksutulu, aga oleks olnud garanteeritud Eesti kaupmehe konkurentsivõimelisus, eeskätt läbi selle, et tarbija külastab kohaliku kaupmehe poodi ja ostab kontrollitud ja kvaliteetset kaupa. Oluline detail selle maksumuudatuse kohta on see, et enne eelnõu vastuvõtmist pandi Lätis paika uus aktsiisi kava, millega kehtestati vedelikele ühtlane aktsiis, sest nikotiini kanguse pealt aktsiisi maksmisele lahendust ei leitud ja oli kontrollimata informatsioon tarbijate jaoks ehk nikotiiniga tooteid deklareeriti pidevalt ilma nikotiinita. Lätis võeti vastu otsus, minna üle ühtsele aktsiisimäärale ning tõsta seda progresseeruvalt. 2021. aastal oli aktsiisimäär Lätis 1,2 eurot, 2022. aastal tõsteti see 1,6 euro peale ning 2023. aastal lähevad samale aktsiisimäärale nagu oli Eestis ehk 2 eurot 10 ml pudeli kohta. Kui 2023. aastal läheb Eesti tagasi samale aktsiisimäärale nagu ta oli enne ehk 2

eurot 10 ml pudeli kohta, siis see tähendaks hüppelist tõusu. Hüppe tulemusel käitub tarbija teistmoodi kui progresseeruva hinnatõusuga. Lätis on ka teised seadused, mis panevad Eesti kaupmehed raskemasse olukorda. Lätis võivad olla e-sigareti tooted nähtaval, seal müüakse maitsega vedelikke juba valmiskujul nikotiiniga. Seega oleks läbi mõistlikuma ja madalama aktsiisimäära hoida Eesti kaupmehed konkurentsivõimelisena. Kokkuvõtteks toob Diane Sirelpuu välja, et mõistlikum oleks olnud mitte peatada aktsiis, vaid kehtestada madalam aktsiisimäär ja kui tulevikus ei oleks see riigi jaoks olnud jätkusuutlik ehk siis aktsiisi oleks laekunud vähem kui riigile on vaja administratiivkulude katmiseks, siis oleks võinud jätkata sealt progresseeruvalt nagu tegi seda Läti, sest ilmselt nemad tegid seda põhjusega, et tarbijaid hoida kontrollitud toodetel, nad tegid seda järk-järgult, mitte järsu hüppena.

Kui vaadata müügikäivet, siis majandusaasta aruandest on näha, et ettevõtte müügikäive võrreldes 2020. aastaga on tõusnud. Diane Sirelpuu sõnul on kindlasti mõjutanud müügikäivet ka aktsiisivabastus, sest tänu hinna alandusele on tarbijad tulnud kohaliku kaupmehe juurde. Diane arvab, et ka sama tulemus oleks siis olnud, kui oleks kehtestatud madalam aktsiisimäär ja seejärel progresseeruvalt tõstetud seda. 2020. aastal oli Nicorex Baltic OÜ maksustatud käive 7,2 miljonit ja 2021. aastal 10,2 miljonit eurot. (Nicorex Baltic OÜ majandusaasta aruanne, 2020/2021)

Et teada saada, kuidas aktsiisivabastus on mõjutanud piirikaubandust, siis viidi läbi intervjuu Maksu- ja Tolliameti juhataja Meril Klaosega. Klaose sõnul puutuvad nad e-sigareti toodetega kokku igapäevaselt. Põhiprobleemiks toob ta välja selle, et inimestel puudub teadlikkus e-sigarettidega seonduvatest seadustest, aga ka selle, et välismaalt tellides on kaup odavam.

Aktsiisivabastusega on Merili sõnul olukord läinud hullemaks. Põhjuseks tuuakse välja pigem keeruline olukord riigis seoses Covid-19 viirusega ning teadmatus seaduste kohta. Kuna tol hetkel olid kauplused suletud, inimesed istusid kodus, siis e-poest tellida oli mugavam ja lihtsam lahendus. Tänu sellele suurenes ilmselt ka e-sigarettidega seonduv piirikaubandus. Et piirikaubandust ohjeldada, tuleb Meril Klaose sõnul teha ennetustöid ning kommunikeerida, inimesteni võiks rohkem tuua infot e-sigarettide kohta ja alustada tuleks juba koolidest kuna e-sigaretid on populaarsed ka alaealiste seas ja see on ohtlik.

Üheks antud bakalaureusetöö uurimisülesandeks on välja selgitada, milline on ajutise aktsiisivabastuse mõju riigieelarvele. 2018. aastal oli e-vedelikelt saadud aktsiisitulu 1,11 miljonit eurot ja 2019. aastal 1,14 miljonit eurot. Suurema osa laekumisest moodustasid nikotiiniga e-

vedelikud, mille osakaal oli 83%. (Rahandusministeerium, 2020) Seaduse eelnõu seletuskirjas on välja toodud saamata aktsiisitulu e-vedelikelt 2021. ja 2022. aastal 1,4 miljonit eurot. Täpset arvutuskäiku välja toodud ei ole. (207 SE, 2020) E-sigarettide kasutamine on olnud Eestis pidevas tõusujoones ning e-vedelikelt saadud aktsiisitulu on oluline tuluallikas riigile.

2.4 Järeldused ja ettepanekud

Antud bakalaureusetöö raames tehtud uuringust selgus, et Eesti maksumaksjad pigem ei toeta e-vedeliku maksustamist Eestis, kuid on nõus mõistliku aktsiisimääraga. E-vedeliku maksustamist toetasid need, kes usuvad, et e-sigaret on tervisele kahjulik ja seda tuleks sarnaselt tavatubakale ja alkoholile ka maksustada. Need, kes ei olnud aktsiisi kehtestamisega nõus, tõid põhjenduseks välja, et riik peaks just toetama inimesi vähemkahjulikumat alternatiivi valima, kuna e-sigaret ei ole tervisele nii ohtlik kui tavatubakas. Vastustest selgub, et ajutine aktsiisivabastus ei mõjutanud oluliselt tarbijate harjumusi.

Nicorex Baltic OÜ tegevjuhi sõnul on aktsiisivabastus mõjunud nii ettevõtetele kui ka tarbijale hästi. Tarbijatele tähendas see hinnalangust ja ettevõtetele oli kauba kättesaamise protsess kiirem kuna aktsiisiladu jäi tarneahelast välja. Tegevjuhi sõnul tekib keeruline olukord 2022. aasta lõpus kui aktsiis tagasi kehtestatakse. Kuna seadusemuudatuse eelnõu seletuskirjas ei ole välja toodud, milline aktsiisimäär kehtestatakse peale aktsiisivabastust, siis võib eeldada, et pöörduakse tagasi endisele aktsiisimäärale, mis on 0,20 eurot milliliitri kohta. See tähendaks tarbijatele järjekordselt hüppelist hinnatõusu, mille tagajärjel hinnatundlikumad inimesed otsiksid võimalust odavamalt vedeliku saada mustalt turult või välismaalt.

Antud töös uuriti ka, kuidas on ajutine aktsiisivabastus mõjutanud piirikaubandust. Kuna aktsiisivabastuse eesmärk oli ohjeldada piirikaubandust ja tuua inimesed ostma e-vedelikke kohalikest poodidest, siis Maksu- ja Tolliameti postipunkti juhataja sõnul on e-sigarettide piirikaubandus pigem läinud hullemaks. Seda seostatakse Covid-19 viirusega, kuna kaubanduskeskused olid seadusemuudatuse jõustumise ajal suletud ja inimesed istusid kodus ja väljas ei käinud, siis inimestel oli mugavam tellida e-poest postiga koju. Eestis on e-poest e-sigarettide ja vedelike tellimine keelatud, seega tellitakse kaupa välismaalt. Oluliseks probleemiks toob postipunkti juhataja välja, et inimesed ei ole teadlikud Eestis kehtivatest seadustest ning

soovitab teha ennetustööd, et inimesteni jõuaks info läbi meedia ja suhtluse, mis puudutab e-sigarete.

Seaduseelnõu seletuskirja läbi töötades selgus, et ajutise aktsiisivabastuse tulemusel jääb riigieelarvest saamata ligikaudu 1,4 miljonit eurot nii 2021. aastal kui ka 2022. aastal. See kui palju tegelikult jäi laekumata kui poleks aktsiisivabastust kehtestatud, on raske hinnata, sest COVID-19 mõju oli märkimisväärne. E-vedelikelt laekunud aktsiis on oluline riigi tuluallikas, seega e-vedelikud peaksid olema autori arvates aktsiisiga maksustatud.

Autori arvates tuleks Eestis kehtestada e-vedelikele aktsiis, kuid mitte sellise määraga nagu ta oli enne aktsiisivabastust. Autori arvates oleks esialgne mõistlik aktsiisimäär 0,10 eurot milliliitri kohta. Eesti võiks võtta Lätist eeskujuna ning tõsta aktsiisi progresseeruvalt, et see ei mõjutaks oluliselt tarbijate käitumist. 2024. aastal võiks aktsiis tõusta 0,15 eurot milliliitri kohta ning 2025. aastal võiks aktsiisimäär olla 0,20 eurot milliliitri kohta. Võttes arvesse teiste Euroopa riikide aktsiisimäärasid, siis oleks autori antud aktsiisimäärad ühtlased ka teiste Euroopa riikide aktsiisimääradega.

Tabel 2. Võrdlushind Lätiga eurodes 10 ml kohta

	Eestis+potentsiaalne aktsiis 2023	Eestis+endine aktsiisimäär	Läti kehtiv 2023
Kehtiv hind	7.70	7.70	4.70
Aktsiisimäär	1	2	2
Hind+aktsiis	8.70	9.70	6.70

Allikas: Autori koostatud (Nicorex 2022, Vape House 2022)

Tabelis 2 on välja toodud Eestis kehtiv vedeliku hind ja autori poolt välja pakutud aktsiisimäär 1 euro 10 ml pudeli kohta. Autori pakutud aktsiisimääraga oleks 10 ml pudeli hind 8.70€. Kui 2023. aastal kehtestatakse aktsiisimäär 2 eurot 10ml pudeli kohta, siis vedeliku hind oleks 9.70€. Lätis maksab 2023. aastal 10ml vedelikku koos 2 eurose aktsiisimääraga 6.70€. Kuna hinnavahe on võrreldes Lätiga tunduvalt suur olenemata aktsiisimääraast, siis oleks mõistlikum kehtestada algselt madalam aktsiisimäär, et ei suureneks piirikaubandus.

KOKKUVÕTE

E-sigaretid muutuvad aastatega aina populaarsemaks ja on pidevas tõusujoones. Mitmed uuringud on näidanud, et e-sigaret on ohutum kui tavasigaret. E-sigareti efektiivsus seisneb selles, et tarbija jaoks säilib suitsetamisele iseloomulik tegevus ning nikotiin, mille sisaldust on võimalik ka vähendada, tarbides lahjema nikotiinisaldusega vedelikke. Tavatubaka tarbimisel on ohtlikud komponendid tõrv ja vingugaas, mida e-sigarett ei sisalda.

Bakalaureuse töö uurimisprobleemiks oli sagedased muudatused e-vedelike maksustamisel Eestis ja tarbijate käitumine ning vähene teadlikkus aktsiisikauba soetamisel.

Esimeseks uurimisküsimuseks sooviti teada saada, millised on ajutise aktsiisivabastuse poolt- ja vastuargumendid. Selgus, et aktsiisivabastuse plussideks on positiivne mõju tarbijale (hinnalangus) ja ettevõtetele (jäid ära aktsiisiga seotud protsessid ja kaasnevad tegevused). Miinusteks on aga e-vedelikelt saamata aktsiisitulu riigieelarvele.

Teiseks sooviti uurida, millised ohud võivad kaasneda peale aktsiisivabastuse perioodi lõppu. Intervjuust Nicorex Baltic OÜ tegevjuhiga selgus, et negatiivsed mõjud võivadki tekkida alles peale aktsiisivabastuse perioodi lõppu. Kuna seaduse eelnõu seletuskirjas ei ole välja toodud, milliseks kujuneb e-vedelike aktsiisimäär peale perioodi lõppu, siis võib eeldada, et pöördutakse tagasi endisele aktsiisimäärale 0,20 eurot vedeliku milliliitri kohta. Ajutise aktsiisivabastuse eesmärgiks oli ohjeldada piirikaubandust ja tuua inimesed kohalikesse poodidesse, kus on kvaliteetne ja kontrollitud kaup. Kui 2023. aasta alguses kehtestatakse uuesti aktsiis 0,20 eurot milliliitri kohta, siis tekib samasugune olukord nagu 2018. aastal aktsiisi kehtestamisega ning hinnatundlikud kliendid hakkavad otsima soodsamat võimalust mujalt. Kui praegu maksab 10 ml pudel Nicorexi poes 7.70€, siis 0,20 eurose aktsiisimääraga maksaks sama pudel 9.70€.

Kolmandaks taheti teada saada, kuidas on mõjutanud ajutine aktsiisivabastus piirikaubandust. Intervjuust Maksu- ja Tolliameti postipunki juhatajaga selgus, et olukord ei ole paranenud, vaid pigem läinud hullemaks. Kuna riigis oli keeruline olukord seoses Covid-19, inimesed püüsid

kodus, kaubanduskeskused olid suletud, siis inimesed hakkasid internetist rohkem tellima, kuna see oli lihtsam ja mugavam variant. Põhiprobleemiks tõi postipunkti juhataja välja, et inimestel puudub info ja teadlikkus seadustest, mis hõlmavad e-sigareti tooteid. Seega puudub info, milline oleks ajutise aktsiisivabastuse mõju piirikaubandusele, kui poleks keerulist olukorda Covid-19 tõttu.

Viimaseks taheti teada, millist mõju avaldas ajutine aktsiisivabastus tarbijatele, e-vedelike müüvatele ettevõtetele ning riigieelarvele. Küsitlusest selgus, et 61% vastanutest ei muutnud oma tarbimisharjumusi peale aktsiisivabastust. Selgus, et 70% inimestest ei pooldanud e-vedeliku maksustamist ning põhjuseks toodi välja, et riik peaks toetama inimesi valima vähemkahjulikuma alternatiivi tavatubakale. Nicorex Baltic OÜ maksustatud käive oli 2021. aastal 3 miljonit eurot suurem võrreldes 2020. aastaga. Riigieelarvele jääb hinnanguliselt e-vedelikelt aktsiisitulu ja käibemaks kokku saamata 1,4 miljonit eurot 2021. ja 2022. aastal.

Tulemustest võib järeldada, et enamus uuringus osalenutest ei poolda e-vedeliku maksustamist, kuid on siiski nõus maksma mõistliku aktsiisi. Ajutine aktsiisivabastus on mõjunud positiivselt nii tarbijatele kui ka ettevõtetele. Negatiivne mõju on riigieelarvele, kuna aktsiisitulu jääb kahe aasta jooksul saamata. Autori arvates on e-vedelike maksustamine vajalik, kuid aktsiisimäära tuleks tõsta progresseeruvalt sarnaselt tavatubakale, sest järsu hinnatõusu tõttu suureneb ka piirikaubandus.

SUMMARY

E-cigarettes have been gaining popularity over the last years and their sales are in constant rise. Many studies have shown that e-cigarettes are safer than regular cigarettes. The effect of e-cigarettes is that customer receives the dose of nicotine while continuing the habitual activity of smoking while it is possible to decrease the amount of nicotine inhaled by using liquids with lower concentration of nicotine.

Bachelor theses research problem was customer behaviour in the situation of frequent taxation changes of e-liquids in Estonia and low awareness of buying excise goods.

First research question was that, what are pros and cons of temporary exemption from excise duty for e-liquids. It turned out that the pros were positive effect for customers (fall in prices) and for sellers (activities and processes regarding excise could be omitted). Negative effect was on the state budget because no excise duty was collected.

Secondly, the dangers which could accompany the end of temporary exemption from excise duty, were researched. From the interview, carried out with the CEO of Nicorex Baltic OÜ, it was concluded that the negative effects can appear only after the exemption period is over. As the excise duty rate for e-liquids after the exemption period is not written in the explanatory memorandum to the bill, it is reasonable to assume that the applicable excise duty rate will be the same as it was before exemption, that is 0,20€ per millilitre of liquid. The goal of the temporary exemption was to curb the border trade and bring customers to local shops with controlled and high quality products. If in 2023 excise will be reinstated then the situation will be similar to 2018 and more price sensitive customers will look cheaper alternatives. At the moment 10 ml bottle of e-liquid is priced at 7.70€ in Nicorex shops, then with 0,20€ per milliliter excise, the same bottle would cost 9.70€.

Third research point was how temporary exemption from excise duty has affected border trade. Interview with Maksu- ja Tolliamet's head of post point revealed that the situation has not improved, vice versa, it has deteriorated. Due to difficult situation in the state, regarding Covid-19 pandemic, people had to stay at home and shopping centers were closed, so consumers started to order e-liquids from internet because it was easy and convenient. The problem with that is that people have no information and awareness of laws which regulate sales of e-cigarettes and related products. There is no information about how temporary exemption from excise duty affected border trade because of Covid-19 pandemic.

Lastly the effect of temporary exemption from excise duty on customers, e-liquid selling companies and state budget was researched. Questionnaires results show that 61% of the participants did not change their consumption habits after the excise exemption. 70% of responders did not approve of taxing e-liquids, they pointed out that state should encourage people to choose less harmful alternative to cigarettes. Taxed turnover of Nicorex Baltic OÜ in 2021 was 3 million euros greater than in 2020. State budget receives approximately 1,4 million euros less in 2021 and 2022 due to excise exemption on e-liquids.

It can be concluded that most of the participants in the poll do not approve of taxing e-liquids but are willing to pay reasonable excise. Temporary excise exemption has affected positively the customers and companies. Negative effect has been on state budget, which does not receive excise during two year period. Author believes that taxation of e-liquids is necessary but excise should be raised progressively, in similar fashion as it is done with regular tobacco products because a sharp rise in prices will increase border trade.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus. RT I 2007, 45, 319.

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seadus 207 SE. Eelnõu seletuskiri 2020.

Alternatiivsete tubakatoodete aktsiisiga maksustamise analüüs. (2020) Rahandusministeerium. Kättesaadav: <https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/rm-alternatiivsete-tubakatoodete-analuus-2020.pdf>, 21.01.2022.

Aprillist võib müüa vaid aktsiisimärgiga e-sigaretide vedelike. Maksu- ja Tolliamet Kättesaadav: <https://www.emta.ee/uudised/aprillist-voib-muua-vaid-aktsiisimargiga-e-sigaretide-vedelikke>, 06.12.2021.

Association of Cigarette and Electronic Cigarette Use Patterns With Levels of Inflammatory and Oxidative Stress Biomarkers Among US Adults. (2021) Circulation. Kättesaadav: <https://www.ahajournals.org/doi/10.1161/CIRCULATIONAHA.120.051551>, 25.02.2022.

Balčiūnaitė S. (2022) *Lithuanian parliament bans flavoured e-cigarettes.* Kättesaadav: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1592157/lithuanian-parliament-bans-flavoured-e-cigarettes>, 05.03.2022.

Clausnitzer J. (2022) *Tax on tobacco products in Finland 2022, by type of product.* Kättesaadav: <https://www.statista.com/statistics/759940/tax-on-tobacco-products-in-finland-by-type/>, 23.04.2022.

E-cigarette vaping in Slovenia. Global State of Tobacco Harm Reduction. Kättesaadav: <https://gsth.org/countries/profile/svn/2/>, 03.04.2022.

E-cigarettes around 95% less harmful than tobacco estimates landmark review. (2015) Public Health England. Kättesaadav: <https://www.gov.uk/government/news/e-cigarettes-around-95-less-harmful-than-tobacco-estimates-landmark-review>, 23.02.2022.

E-cigarettes safer than smoking says long-term study. (2017) Cancer Research UK. Kättesaadav: <https://news.cancerresearchuk.org/2017/02/06/e-cigarettes-safer-than-smoking-says-long-term-study/>, 23.02.2022.

- E-cigarettes: Use and taxation.* World Bank Group. Kättesaadav: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/356561555100066200/pdf/E-Cigarettes-Use-and-Taxation.pdf>, 22.02.2022.
- E-sigareti müüjate ja kasutajate liidu e-sigareti teemaline küsitlus.* E-sigareti müüjate ja kasutajate liit MTÜ. Kättesaadav: <https://e-liit.ee/images/dokumentid/E-sigareti-kysitluse-tulemuste-analyyis-final.pdf>, 21.01.2022.
- E-sigarette välismaalt tellida ei tohi. Rikkumisi tänavu juba 1200!* (2020) Ärileht. Kättesaadav: <https://arileht.delfi.ee/artikkel/91525903/e-sigarette-valismaalt-tellida-ei-tohi-rikkumisi-tanavu-juba-1200>, 03.03.2022.
- Excise duties.* (2022) Ministry of Finance of the Republic of Lithuania. Kättesaadav: <https://finmin.lrv.lt/en/competence-areas/taxation/main-taxes/excise-duties>, 05.03.2022.
- Excise duty on nicotine goods.* Skatteverket. Kättesaadav: <https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages/inenglish/businessesandemployers/startingandrunningaswedishbusiness/payingtaxesbusinesses/nicotinetax.4.2cf1b5cd163796a5c8b6d35.html>, 02.04.2022.
- Excise duty rates for tobacco products, EUR.* (2020) Ministry of Finance Republic of Latvia. Kättesaadav: <https://www.fm.gov.lv/en/excise-duty>, 23.02.2022.
- Excise duty rates in force.* (2022) Podatki. Kättesaadav: <https://www.podatki.gov.pl/en/excise/tax-rates/>, 23.04.2022.
- Freebase e-juices vape faster with more effect than salt-based juices. Why?* (2021) Druginc. Kättesaadav: <https://drugsinc.eu/en/freebase-e-juice-vape-sappen-sneller-dan-op-zout-basis/>, 05.03.2022.
- Klaos, Meril. Maksu- ja Tolliameti postipunkti juhataja. Helisalvestis. (06.12.2021)
Kättesaadav: <https://www.dropbox.com/s/c1ku9s263p91m9i/Intervjuu%20Maksu-%20ja%20Tolliameti%20postipunkti%20juhatajaga%20Meril%20Klaosega.pdf?dl=0>
- Krjukov A. (2020) *Seadusemuudatus vabastab 1. aprillist e-vedelikud aktsiisist.* Kättesaadav: <https://www.err.ee/1210294/seadusemuudatus-vabastab-1-aprillist-e-vedelikud-aktsiisist>, 03.03.2022.
- Legislation by country Romania.* (2020) Tobacco control laws. Kättesaadav: <https://www.tobaccocontrollaws.org/legislation/country/romania/ec-policies>, 04.04.2022.

- Lorenzo A. (2021) *Italy's budget brings in new taxes on e-liquids, with and without nicotine*. Kättesaadav: <https://ecigintelligence.com/italys-budget-brings-in-new-taxes-on-e-liquids-with-and-without-nicotine/>, 03.04.2022.
- Mida mõjutab VG ja PG suhe e-vedelikes ning millistele seadmetele erinevad segud sobivad?* Nicorex. Kättesaadav: <https://www.nicorex.eu/mida-mojutab-vg-ja-pg-suhe-e-vedelikes-ning-millistele-seadmetele-erinevad-segud-sobivad>, 22.02.2022.
- Nicorex Baltic OÜ majandusaasta aruanne 2020
- Nicorex Baltic OÜ majandusaasta aruanne 2021
- Presles, P. (2014). *Elektrooniline sigaret: viimaks ometi lihtne meetod suitsetamisest loobumiseks*. Tallinn: Sinisukk.
- Rubery, H. (2022) *Latest News – Flavoured E-Liquids Banned in Lithuania*. Kättesaadav: <https://www.podsalt.com/blog/post/latest-news-flavoured-e-liquids-banned-in-lithuania>, 25.03.2022.
- Sirelpuu, Diane. Nicorex Baltic OÜ tegevjuht. Helisalvestis. (06.12.2021) Kättesaadav: <https://www.dropbox.com/s/fq5dbi89op6da5h/Intervjuu%20Nicorex%20Baltic%20O%C3%9C%20tegevjuhi%20Diane%20Sirelpuuga-2.pdf?dl=0>
- Snowdon C. (2021) The Nanny State Index 2021. Kättesaadav: <http://nannystateindex.org>, 22.03.2022.
- Strong legislation helps defeat e-cigarettes in Finland*. (2020) World Health Organization. Kättesaadav: <https://www.euro.who.int/en/countries/finland/news/news/2020/5/strong-legislation-helps-defeat-e-cigarettes-in-finland>, 05.03.2022.
- Tax data center*. (2021) Vapor Products Tax. Kättesaadav: <https://vaporproductstax.com/taxation-database/>, 03.04.2022.
- Tooming M. (2019) *Kaupmees: e-sigareti vedelike maitset ei kao kuhugi*. Kättesaadav: <https://www.err.ee/957130/kaupmees-e-sigareti-vedelike-maitset-ei-kao-kuhugi>, 25.02.2022.
- Tubakaaktsiis*. (2022) Rahandusministeerium. Kättesaadav: <https://www.rahandusministeerium.ee/et/maksu-ja-tollipoliitika/aktsiisid>, 23.03.2022.
- Tubakaseadus. Vastu võetud Riigikogus 4. mail 2005. a – RT I, 17.12.2015,17.

Vogelberg J. (2018) *E-sigarettide müüjad hoiatavad piirikaubanduse eest. MTA peab aga hirmu ülepaisutatuks*. Kättesaadav: <https://arileht.delfi.ee/artikkel/83291779/e-sigarettide-muujad-hoiatavad-piirikaubanduse-est-mta-peab-aga-hirmu-ulepaisutatuks>, 03.03.2022.

LISAD

Lisa 1. Küsimustik

Lugupeetud vastaja!

Mina olen Tallinna Tehnikaülikooli Ärinduse õppekava tudeng ning kirjutan enda bakalaureusetööd, milles uurin, kuidas mõjutab ajutine aktsiisivabastus e-sigarettide kasutajate harjumusi.

Küsimustikule vastamine võtab aega ligikaudu 3-5 minutit. Küsimustik on anonüümne ning tulemusi kasutatakse ainult üldistatud kujul.

Aitäh vastamise eest!

Aleksandra Paide

1. Sugu

Mees

Naine

2. Vanus

3. Kas tarbite tavalist tubakat?

Pole kunagi tarvitanud

Tänu e-sigaretile jätsin maha

Kasutan e-sigaretti ning tarbin tavalist tubakat

4. Mis põhjusel hakkasite e-sigaretti kasutama? (Võib valida ka mitu varianti)

Sõber/pereliige/tuttav/töökaaslane soovitas

Sattusin juhuslikult e-sigareti poodi

Otsisin alternatiivi tubakale, kuna tubakaaktsiis iga aastaga tõuseb

Muu

5. Kui kaua olete e-sigaretti kasutanud?

Kuni 1 aasta

1-3 aastat

3-5 aastat

5-10 aastat

Üle 10 aasta

6. Miks kasutate e-sigaretti? (Võib valida mitu varianti)

Soov suitsetamisest loobuda

E-sigaret on ohutum kui tavasigaret

E-vedeliku aur ei mõjuta ümbritsevaid inimesi

Odavam kui tavasigaret

Võimalus suitsetada ka siseruumides

Muu

7. Millisel kujul ostate e-vedelikku?

Ostan poest valmiskujul (k.a maitsestaja + baasvedelik)

Segan ise kokku

Muu

8. Kust oma vedelikud ostate?

Eestis olevatest poodidest

Ostan välismaalt

Ostan sõbra/tuttava/sugulase käest

Muu

1. jaanuar 2018 jõustus e-sigareti vedelikele aktsiis, mille tagajärjel muutusid vedeliku hinnad kallimaks. Aktsiisimäär oli 0,20€ 1ml kohta.

1. aprill 2021 jõustus seadusemuudatus, millega kehtestati ajutine aktsiisivabastus. Aktsiisivabastus kehtib 2022. aasta lõpuni

9. Kas olite varem nende seaduste muudatustega kursis?

Olin teadlik mõlemast seadusemuudatusest

Teadsin vaid esimese seadusemuudatuse olemasolust

Teadsin vaid teise seadusemuudatuse olemasolust

Polnud kursis kummagi seadusemuudatusega

10. Kuidas mõjutas 2018. aastal kehtestatud aktsiis Teie harjumusi?

Jätkasite e-vedeliku ostmist nagu varem

Peale aktsiisi kehtestamist hakkasite ostma välismaalt

Peale aktsiisi kehtestamist hakkasite ise vedelikku kokku segama

Vähendasite e-sigareti tarbimist

Hakkasite tegema tavalist suitsu

Lõpetasite e-sigareti kasutamise ning pöördusite tagasi tavasuitsu juurde

Ei kasutanud sellel ajal e-sigaretti

Muu

11. Kuidas mõjutas 2021. aastal aktsiisivabastus Teie harjumusi?

Jätkasite e-vedeliku ostmist nagu varem

Peale aktsiisivabastust hakkasite ostma kohalikest poodidest valmisvedelikke

Hakkasite ostma suuremates kogustes vedelikke

Muu

12. Mis Te arvate, kas e-vedelik peaks olema aktsiisiga maksustatud?

Ei

Jah

13. Kui vastasite eelmisele küsimusele jah, siis miks peaks Teie arvates e-vedelik olema aktsiisiga maksustatud?

14. Kui vastasite eelmisele küsimusele jah, siis milline võiks olla maksimaalne aktsiisimäär, mille eest olete nõus maksuma?

10 senti 10 ml pudeli kohta

80 senti 10 ml pudeli kohta

2 eurot 10 ml pudeli kohta

Muu

15. Kui vastasite eelmisele küsimusele ei, siis miks Te arvate, et e-vedelik ei tohiks olla aktsiisiga maksustatud?

Lisa 2. Küsimuste 1-8 vastused

1. Sugu	Vastajate arv	Vastajate osatähtsus vastajate koguarvust
Mees	26	34%
Naine	50	66%
Kokku	76	100%

Allikas: Autori koostatud

2. Vanus	Vastajate arv	Vastajate osatähtsus vastajate koguarvust
18-30	55	72%
31-40	10	13%
41-50	6	8%
51-60	5	7%
Kokku	76	100%

Allikas: Autori koostatud

3. Kas tarbite tavatubakat?	Vastajate arv	Vastajate osatähtsus vastajate koguarvust
Pole kunagi tarvitanud	18	24%
Tänu e-sigaretile jätsin maha	47	62%
Kasutan e-sigaretti ning tarbin tavalist tubakat	11	14%
Kokku	76	100%

Allikas: Autori koostatud

4. Mis põhjusel hakkasite e-sigaretti kasutama? (võib valida ka mitu varianti)	Vastajate arv	Vastajate osatähtsus vastajate koguarvust
Sõber/pereliige/tuttav/töökaaslane soovitas	24	32%
Sattusin juhuslikult e-sigareti poodi	8	11%
Otsisin alternatiivi tavatubakale, kuna tubakaaktsiis iga aastaga tõuseb	7	9%
Otsisin vähemkahjulikuma alternatiivi tavatubakale	26	35%
Muu*	10	13%
Kokku	75	100%

Allikas: Autori koostatud

*Vastusevariandi „muu“ korral märgiti, et põhjuseks oli võimalus talvel e-sigaretti toas suitsetada, mentooli sigareti keeld, tavatubakast tingitud ebameeldiv lõhn riietel ja kätel, töökohustuste tõttu, huvi pärast.

5. Kui kaua olete e-sigaretti kasutanud?	Vastajate arv	Vastajate osatähtsus vastajate koguarvust
Kuni 1 aasta	33	43%
1-3 aastat	17	22%
3-5 aastat	15	20%
5-10 aastat	10	13%
Üle 10 aasta	1	2%
Kokku	76	100%

Allikas: Autori koostatud

6. Miks kasutate e-sigaretti?	Vastuste arv	Vastuste osatähtsus vastuste koguarvust
Soov suitsetamisest loobuda	20	11%
E-sigaret on ohutum kui tavasigaret	42	22%
E-vedeliku aur ei mõjuta ümbritsevaid inimesi	45	24%
Odavam kui tavasigaret	18	10%
Võimalus suitsetada ka siseruumides	46	24%
Muu*	16	9%
Kokku	187	100%

Allikas: Autori koostatud

*Vastusevariandi „muu“ korral märgiti, et saab tõmmata erineva maitsega vedelikke, mis maitsevad paremini, kui tavasigaret.

7. Millisel kujul ostate vedelikku?	Vastajate arv	Vastajate osatähtsus vastajate koguarvust
Ostan poest valmiskujul (k.a maitsestaja + baasvedelik)	51	67%
Segan ise kokku	12	16%
Muu*	13	17%
Kokku	76	100%

Allikas: Autori koostatud

*Vastusevariandi „muu“ korral märgiti, et kasutatakse eeltäidetud e-sigaretti ning ostetakse vedelikke sõprade või tuttavate käest.

8. Kust oma vedelikud ostate?	Vastajate arv	Vastajate osatähtsus vastajate koguarvust
Eestis olevatest poodidest	56	74%
Ostan välismaalt	4	5%
Ostan sõbra/tuttava/sugulase käest	10	13%
Muu*	6	8%
Kokku	76	100%

Allikas: Autori koostatud

*Vastusevariandi „muu“ korral märgiti, et ostetakse nii poest kui ka sõbra käest.

Lisa 3. Küsimuste 9-15 vastused

9. Kas olite varem nende seaduste muudatustega kursis?	Vastajate arv	Vastajate osatähtsus vastajate koguarvust
Olin teadlik mõlemast seadusemuudatusest	32	42%
Teadsin vaid esimese seadusemuudatuse olemasolust	4	5%
Teadsin vaid teise seadusemuudatuse olemasolust	8	11%
Polnud kursis kummagi seadusemuudatusega	32	42%
Kokku	76	100%

Allikas: Autori koostatud

10. Kuidas mõjutas 2018. aastal kehtestatud aktsiis Teie harjumusi?	Vastajate arv	Vastajate osatähtsus vastajate koguarvust
Jätkasite e-vedeliku ostmist nagu varem	16	21%
Peale aktsiisi kehtestamist hakkasite ostma välismaalt	2	3%
Peale aktsiisi kehtestamist hakkasite ise vedelikku kokku segama	5	7%
Vähendasite e-sigareti tarbimist	3	4%
Lõpetasite e-sigareti kasutamise ning pöördusite tagasi tavasigareti juurde	3	3%
Ei kasutanud sellel ajal e-sigaretti	42	55%
Muu*	5	7%
Kokku	76	100%

Allikas: Autori koostatud

*Vastusevariandi „muu“ korral märgiti, et aktsiisi kehtestamine neid ei mõjutanud.

11. Kuidas mõjutas 2021. aastal aktsiisivabastus Teie harjumusi?	Vastajate arv	Vastajate osatähtsus vastajate koguarvust
Jätkasite e-vedeliku ostmist nagu varem	46	61%
Peale aktsiisi vabastamist hakkasite ostma kohalikest poodidest valmisvedelikke	14	18%
Hakkasite ostma suuremates kogustes vedelikke	4	5%
Muu*	12	16%
Kokku	76	100%

Allikas: Autori koostatud

*Vastusevariandi „muu“ korral märgiti, et seadusemuudatus neid ei mõjutanud.

12. Mis Te arvate, kas e-vedelik peaks olema aktsiisiga maksustatud?	Vastajate arv	Vastajate osatähtsus vastajate koguarvust
Jah	23	30%
Ei	53	70%
Kokku	76	100%

Allikas: Autori koostatud

13. Kui vastasite eelmisele küsimusele jah, siis miks peaks Teie arvates e-vedelik olema aktsiisiga maksustatud?

- 1) Et piirata musta turgu;
- 2) Sama põhjusega, miks on alkohol ja tubakas aktsiisiga maksustatud;
- 3) Mingil määral vähendab tarbijaid;
- 4) Et tagada ülevaade turul müüdavate toodete ohutuses ja kvaliteedis;
- 5) Sest see on sama, mis tavasigaretid;
- 6) Väikesel määral peaks olema, sest muidu poleks võimalik kontrollida musta turgu;
- 7) Tegemist on eluks ebavajaliku ja ebatervisliku asjaga;
- 8) Vähem inimesi tarbiks neid;
- 9) Hea tulu riigikassasse.

Allikas: uuringu raames läbiviidud küsimustik

14. Kui vastasite eelmisele küsimusele jah, siis milline võiks olla maksimaalne aktsiisimäär, mille eest olete nõus maksuma?	Vastajad	Vastajate osatähtsus vastajate koguarvust
10 senti 10 ml pudeli kohta	10	36%
80 senti 10 ml pudeli kohta	5	18%
2 eurot 10 ml pudeli kohta	10	36%
5 eurot 10 ml pudeli kohta	3	10%
Kokku	28	100%

Allikas: Autori koostatud

15. Kui vastasite eelmisele küsimusele ei, siis miks Te arvate, et e-vedelik ei tohiks olla aktsiisiga maksustatud?

- 1) See on vähem kahjulik alternatiiv suitsetamisele, nikotiini sõltuvus on ja jääb, aga selleks, et suunata inimesi valima vähem kahjulikumat alternatiivi, võiks olla e-vedeliku aktsiis madal või sootuks puududa;
- 2) Aktsiisivaba hind annaks lisa põhjuse tubaka suitsetamine maha jätta;
- 3) E-vedelik peaks olema odavam, sest e-sigaretid on kallid;
- 4) Siis on odavam juba tavalist sigaretti teha;
- 5) Et oleks odavam;
- 6) Kuna see on tervislikum alternatiiv ja soodustab inimesi tegema tervisele paremat valikut;
- 7) Kuna see mõjutaks inimesi üle tulema tavatubaka pealt vedelike peale;
- 8) Kuna ta erineb tavasigaretist;
- 9) Pürgime ikka tervislikkuse poole;
- 10) Et oleks odavam osta;
- 11) Midagi, mis on suunatud tervisele, peaks olema vastupidi riigi poolt toetatav;
- 12) Sest odavam vedeliku hind aitab rohkematel inimestel tavatubakast loobuda ning valida vähem kahjulik alternatiiv. Kõrgema hinnaga paljud seda sammu ette ei võtaks;
- 13) Sest ta on vähemkahjulik alternatiiv ja tervisele parem kui tavasuits. Juba sellepärast võiks e-vedelik ilma aktsiisita olla.
- 14) Kuna ta on ohutum kui tavaline sigaret.
- 15) Eestis on e-vedelik tunduvalt kallim kui mujal maailmas. Aktsiis sinna lisaks kaotab suurel hulgal kasutajaid, kes ostaksid tooteid kohalikest poodidest. Praegu tellitakse juba suurel hulgal internetist teadmata mis mida endast kujutab;
- 16) Et oleks inimestele kättesaadavam (taskukohasem), kes soovivad tavatubakast loobuda;
- 17) Kuna see on ohutum alternatiiv, siis peaks riik just soosima seda, et inimesed ohutuma alternatiivi näol loobuvad tubakast;
- 18) Siis võiks saia ka aktsiis peale minna, kuna nisujahu on kahjulikum kui rukkijahu;
- 19) Kuna e-vedelik on kahjutum kui tavasigaret, siis usun, et see aitaks ka ühiskonda tubakavabamaks muuta;
- 20) Tervisele ohutum alternatiiv, mis aitab enam säästa tervist;

21) Ta võib olla maksustatud, aga mõistuse piirides. Mitte nagu ta enne oli. Kui see ka hüppaks tagasi samale aktsiisile, siis kaoks suur arv inimesi, kes hetkel teevad e-sigaretti.

22) Peaks olema soodustatud loobuma tavalistest sigarettidest;

23) E-sigareti tarbimine on vähem kahjulikum kui tubaka tarbimine. Tuleb soodustada suitsetajatele ohutumat alternatiivi ja loobumise protsessi. Juhul, kui e-vedelik on aktsiisiga maksustatud, kas nikotiiniplaastrid, spreid, nätsud, tabletid ja muu seesugune siis ei peaks ka maksustatud olema?

Allikas: uuringu raames läbiviidud küsimustik

Lisa 4. Intervjuu Nicorex Baltic OÜ tegevjuhi Diane Sirelpuuga

1. E-sigarettide kaupmehena olete Te läbi elanud mitmed karmid seadusemuudatused selles valdkonnas näiteks kõrge aktsiis, nikotiiniga maitsevedelike müügikeeld, pakendiseadus, e-poe kaudu müümise keeld. Kuidas olete reageerinud nendele ning kuidas olete nendega toime tulnud?
2. Kui see saladus pole, siis kui palju olete umbes rahaliselt kaotanud kokku nende seadusemuudatuste jõustumisega?
3. E-sigarettide populaarsus on aastatega kasvanud. Inimesed on huvitatud oma harjumusi muutma ja valima alternatiivi tubakale. Mis Te arvate, kas e-vedelikud peaksid üldse aktsiisiga maksustatud olema või peaks riik just soosima seda, et inimesed valiksid vähemkahjulikuma viisi suitsetamise maha jätmiseks?
4. 16. detsember 2020 kiitis Riigikogu heaks seadusemuudatuse, millega kadus aktsiis e-vedelikelt 2022. aasta lõpuni. Mis Te arvate, oli see õige otsus või oleksite ise teinud midagi muud?
5. Inforegistrist on näha, et Teie müügikäive on võrreldes 2020. aastaga tõusnud. Kas seostate seda aktsiisivabastusega või millegi muuga?
6. Millised on selle seadusemuudatuse plussid ja miinused?
7. Mis Te arvate, kui aktsiisivabastus kaob, kas oleme jälle tagasi selle aktsiisimäära juures, kus me olime või on lootust, et aktsiisivabastust pikendatakse või aktsiisimäär tuleb madalam kui ta enne oli?
8. Lätil oli eelnevalt kaheastmeline aktsiisimäär ning alates 1. jaanuarist 2021 läks Läti võrdse maksustamise peale üle ning otsustati progresseeruvalt tõsta aktsiisimäära iga aastaga. Mis Te arvate, kas Eesti riik peaks Lätist eeskju võtma ja käituma samamoodi?
9. Aktsiisivabastuse peamine eesmärk oli ohjeldada piirikaubandust, kas Teie arvates see eesmärk sai täidetud?

Lisa 5. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti postipunkti juhataja Meril Klaosega

1. Puutute igapäevaselt kokku välismaalt tellitud keelatud kauba konfiskeerimisega. Kui tihti puutute kokku just e-sigarettide või vedelikega oma igapäevatoos?
2. Millega seostate välismaalt tellimise? Kas inimesed ei ole teadlikud seadusemuudatustest või tellitakse kuna välismaal on odavam või põhjus on milleski muus?
3. Kui karmid on tagajärjed, kui inimene jääb vahele keelatud kauba tellimisega?
4. Kas Teie arvates peaksid keelatud kauba tellimisega seotud karistused olema karmimad või on nad piisavalt karmid, et inimene enam ei telliks välismaalt?
5. Kas Teie arvates peaksid olema e-vedelikud aktsiisiga maksustatud?
6. 1. aprillist 2021 jõustus e-vedelikele aktsiisivabastus, mille eesmärk oli ohjeldada piirikaubandust. Kas selle seadusemuudatusega on e-sigarettidega seonduv piirikaubandus väiksemaks läinud või pigem on asi jäänud samaks või isegi hullem?
7. Väga palju on internetis grupe ja inimesi, kes tellivad välismaalt või toovad ise välismaalt e-sigaette ja vedelikke ning müüvad neid mustal turul edasi ka alaealistele. Kui palju kaebusi ja vihjeid laekub Maksu- ja Tolliametile sellest ning mis juhtub nende gruppide ja inimestega, kes tegutsevad mustal turul?
8. Eestis oli aktsiisimäär 0,20 eurot vedeliku milliliitri kohta. Lätis on alates 1. jaanuarist 2021 aktsiisimäär 0,12 eurot. Aastal 2022 tõstetakse see 0,16 euro peale ja aastal 2023 0,20 euro peale nagu oli ka Eestis. Mis Te arvate, kas peale aktsiisivabastust võiks Eesti kasutada sama taktikat ning tõsta aktsiisimäära progresseeruvalt ja kas see aitaks kaasa piirikaubanduse ohjeldamisele?
9. Mis Teie arvates aitaks kaasa piirikaubanduse ohjeldamisele, et inimesed oleks rohkem huvitatud ostma Eestist e-sigaette ja vedelikke, mitte tellima välismaalt.
10. Kas Teie arvates on Eestis võrreldes teiste riikidega e-sigaretid ja e-vedelikud liiga kõrge hinnaga?

Lisa 6. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Aleksandra Paide

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „E-vedelike ajutine aktsiisivabastus ja selle mõju e-sigarettide kasutajate ostuotsustele“, mille juhendaja on Kaidi Kallaste.

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingulise tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtajaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. ja 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.